

**PEDAGOGICKÁ FAKULTA
UNIVERZITY KARLOVY V PRAZE**

KATEDRA DĚJIN A DIDAKTIKY DĚJEPISU

**DĚJINY OBCE KAZNĚJOVA
DO ROKU 1918**

HISTORY OF KAZNĚJOV BEFORE 1918

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:

prof. PhDr. Kateřina Charvátová, CSc.

Zpracovala: Klára Kodetová

Obor: anglický jazyk – dějepis

Praha, duben 2012.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a že jsem uvedla všechny použité prameny a literaturu.

V Praze dne 18. dubna 2012

..... Klára Kodetová

Klára Kodetová

Poděkování

Ráda bych poděkovala především vedoucí práce prof. PhDr. Kateřině Charvátové, CSc. za veškeré odborné rady a připomínky, vstřícnost s konzultacemi a trpělivost. Dále mé díky patří paní Haně Tupé, knihovnici v Knihovně Muzea a galerie severního Plzeňska v Mariánské Týnici, za ochotu a pomoc s materiály. Také děkuji přátelům, kteří mi jakýmkoliv způsobem pomáhali při vypracování práce a za jejich podporu.

Klára Kodetová

Anotace

Práce se zabývá historickým vývojem obce Kaznějova od prvních prameny doložených zmínek do vzniku Československé republiky. Popisuje vesnici jako hospodářský dvůr plaského kláštera ve vrcholném středověku i jako samostatnou obec v následujících stoletích. Obraz vsi je vykreslen zejména na základě dobových dokumentů a na pozadí významných historických událostí. Opomenuty nejsou ani změny, které ves prodělala následkem rozvoje důlního a chemického průmyslu na jejím území.

Klíčová slova: dějiny, středověk, obec, hospodářský dvůr, katastr, chemický průmysl

Abstract

The thesis deals with the historical development of the village Kaznějov from its first mentions in historical charters, until the establishment of Czechoslovakia. It describes the village as a grange of the Plasy monastery in the high Middle Ages and as an independent village throughout the following centuries. The portrayal of the village is based mainly on the available historical charters and documents and it is placed within the frame of important contemporary events. Last, but not least, it also reflects the changes that the village sustained as a result of the development of mining and chemical industries in the area.

Key words: history, Middle Ages, village, grange, cadastre, chemical industry

OBSAH

Úvod.....	7
1. Dějiny Kaznějova do konce 15. století	10
1.1. Situace před založením plaského kláštera	10
1.2. Kaznějov jako klášterní hospodářský dvůr.....	11
1.3. Vývoj Kaznějova do období husitských válek	14
1.4. Kaznějov jako součást majetku Gutštejnů do konce 15. století.....	18
2. Dějiny Kaznějova od počátku 16. století do období třicetileté války	20
2.1. Kaznějov v majetku pánů z Gutštejna po přelomu 15. a 16. století	20
2.2. Kaznějov v majetku rodu Markvartů z Hrádku a na Někmiří	22
2.3. Třicetiletá válka na Kaznějovsku.....	25
3. Vývoj vsi Kaznějova do zrušení plaského kláštera	33
3.1. Situace před polovinou 18. století	33
3.2. Kaznějov ve světle Josefínských reforem.....	35
4. Obec Kaznějov od počátku 19. století do roku 1918.....	39
4.1. Počátky důlního a chemického průmyslu v Kaznějově.....	39
4.2. Kaznějov v rámci Stablního katastru.....	41
4.3. Vývoj průmyslu v Kaznějově po polovině 19. století	44
4.4. Další skutečnosti z historie obce Kaznějova koncem 19. a počátkem 20. století	48
5. Dodatky k některým problémům z historie vsi Kaznějova	51
5.1. Jméno obce	51
5.2. Co se stalo s kaznějovskou tvrzí?	52
Závěr.....	54
Použitá literatura	56
Resume	63
Seznam příloh	64

Seznam použitých zkratek

AČ	<i>Archiv český čili staré písemné památky české i moravské: z archivů domácích i cizích</i>
CDB	<i>Codex diplomaticus et epistolaris Regni Bohemiae</i>
JK	nevydané materiály Josefínského katastru ve fondu Národního archivu České republiky
MVGDB	<i>Mitteilungen des Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen</i>
RBM	<i>Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae</i>
SK	nevydané materiály Stablního katastru ve fondu Národního archivu České republiky (včetně materiálů k indikačním skicám)
Tilia	<i>Chronici Plassensis Privati „Tilia Plassensis“, pars tertia</i>
TK	nevydané materiály Tereziánského katastru ve fondu Národního archivu České republiky

Úvod

Obec Kaznějov je dnes městem¹ známým zejména díky průmyslu, který je zde realizován. Ovšem v průběhu dějin byl Kaznějov až do 19. století pouze menší vesnicí, jejíž možná největší význam z historického hlediska bychom mohli spatřovat ve spojitosti vsi s cisterciáckým klášterem v Plasích. Ačkoliv se Kaznějov může pyšnit více než osmisetletou historií, jeho starší dějiny jsou většinou v literatuře zastíněny právě počátky průmyslového podnikání na území obce a nejnovějším vývojem. Předkládaná práce si tedy kladla za cíl pokusit se detailněji analyzovat dějiny obce s o něco větším důrazem na její vývoj v období vrcholného středověku a raného novověku.

Prvotní snahou bylo co možná nejpresněji vykreslit historii obce s přihlédnutím k dobovým pramenům a také obec zasadit do rámce soudobých historických událostí. Nabízely se otázky, jakým způsobem se na vsi odrazila její spojitost s doménou plaského kláštera a její existence jako klášterní grangie, jak ves postihly husitské války v 15. století a boje třicetileté války ve století sedmnáctém. Co nám o vsi mohou říci její záznamy v registrech pozemků, jako je například Berní rula či Tereziánský katastr? Nebyl opomenut ani vliv průmyslové revoluce a celková proměna podoby obce na sklonku 19. století. Vzhledem k tomu, že se tato bakalářská práce snaží podat obraz historie obce v rozmezí mnoha století a úmyslně dovést její dějiny až do vzniku samostatného československého státu, je samozřejmé, že některým problémům nemohl být věnován takový prostor, jaký by si zasloužily. To se týká zejména situace z konce 19. a začátku 20. století, která je v práci podána jen velmi stručně a zkratkovitě, aby mohl být usměrněn celkový rozsah práce. Konkrétně bych za tuto dobu ráda zmínila například období první světové války, které jsem v práci pouze shrnula za pomoci nejzákladnějších statistických údajů, jež se přímo dotýkaly obce Kaznějova. Přesto se domnívám, že práce podává víceméně

ucelený obraz o vývoji obce v daném rozmezí, který může být odrazovým můstkem pro další bádání.

Co se týče pramenné a literární základny, ze které práce vycházela, ráda bych na tomto místě vyzdvihla alespoň nejvýznamnější materiály, bez nichž bych práci nemohla vytvořitⁱⁱ. Pro nejstarší zmínky o vsi Kaznějově bylo nutné nahlédnout do listin, jež se zachovaly z archivu plaského kláštera, v archivech státní správy a podobně. Nedocenitelným pomocníkem se za tímto účelem stala zejména digitalizovaná databáze listin Národního archivu ČR na stránkách projektu *monasterium.net* a také jejich vydaná podoba v edicích *Codex diplomaticus et epistolaris Regni Bohemiae*, *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae*, *Mitteilungen des Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen* a v *Archivu českém*. Tyto edice jsou rovněž dostupné v digitalizované verzi v projektu *Czech medieval sources online* zásluhou Centra medievistických studií Akademie věd ČR, což práci s nimi nesmírně usnadnilo. Pro mladší období se práce opírala zejména o pozemkové katastry, jmenovitě *Berní rulu*, *Tereziánský katastr*, *Josefínský katastr* a *Stabilní katastr*, jak v podobě editované, pokud existuje, tak v podobě nevydaných přípravných, podkladových a dodatkových materiálů katastru ve fondech Národního archivu.

Sekundární literatura také poskytla mnoho důležitých informací a byla v práci hojně využita. K dějinám Kaznějova jako hospodářského dvora plaských cisterciáků je nutné vyzdvihnout nejrůznější studie Kateřiny Charvátové a její knihu *Dějiny cisterckého řádu v Čechách*. Velmi cennými pomocníky byly i knihy regionálního vlastivědného badatele Václava Kočky, které se věnují dějinám Kralovicka. Jedná se především o jeho *Dějiny politického okresu kralovického a Kralovicko za války třicetileté*. Pro období průmyslové revoluce a rozvoj důlního a zvláště chemického průmyslu v obci a jejím okolí jsem v práci čerpala například z publikací Jindřicha Fleka, které se věnují historii a vývoji vitriolového průmyslu v Čechách a tím

i výrobě kyseliny sírové v chemických závodech v Kaznějově. Život průmyslového magnáta plzeňského kraje Johanna Davida Starcka, majitele prvních dolů a továrny v Kaznějově, pak popisuje kniha Jaroslava Jiskry *Johann David Edler von Starck a jeho podíl na rozvoji hornictví a průmyslu v západních a severozápadních Čechách koncem 18. a v 19. století*. V poslední řadě bych pak ráda zmínila publikace Josefa Křížka, které se věnují Kaznějovu a jeho okolí a které mi v některých případech zprostředkovaly informace ze zdrojů, se kterými jsem neměla možnost osobně pracovat.

Samotná práce je rozdělená do pěti kapitol. Členění na kapitoly a podkapitoly částečně sleduje významné historické předěly jak v dějinách obce, tak v dějinách českých zemí obecně, a částečně reflektuje i zmínky o Kaznějově v autentických pramenech. Někdy je tak daná kapitola ukončena s ohledem na to, že z následujícího období se nedochovaly pramenné materiály, respektive se v materiálech nevyskytují informace o vsi Kaznějově, ačkoliv významově jsou po sobě jdoucí kapitoly silně spjaty. Výsledný záběr kapitol také někdy překračuje jejich názvem naznačený časový rámec, aby byly zachovány souvislosti a posloupnost událostí – například popis období první poloviny 18. století vychází z údajů Tereziánského katastru, který však vyšel až na konci tohoto období. První čtyři kapitoly podávají souhrnný přehled dějin Kaznějova, dovedený k roku 1918, a tvoří čtyři tematické celky: nejstarší dějiny do konce 15. století, dějiny v období před a po třicetileté válce, vývoj v období kolem zrušení plaského kláštera a nakonec poslední století vývoje před první světovou válkou a vznikem Československa. V kapitole páté jsem se rozhodla bližší pozornost věnovat problematice jména obce a problematice místa výskytu bývalého hospodářského dvora.

ⁱ Obec byla na město povýšena 1. listopadu 1997. - *Město Kaznějov* [online]. Kaznějov: Město Kaznějov. Poslední aktualizace 6.4.2012; 13:03 [cit. 6. dubna 2012]. Dostupné z WWW: <<http://www.kaznejov.cz/>>

ⁱⁱ Kompletní seznam použitých zdrojů je pak k dispozici za vlastním textem práce.

1. Dějiny Kaznějova do konce 15. století

1.1. Situace před založením plaského kláštera

Písemně doložené dějiny vsi Kaznějova se počínají její zmínkou v zakládací listině knížete Vladislava II. pro mužský cisterciácký klášter Plasy, v níž čteme¹: „Aby byli četnými statky ještě více zaopatřeni a mohli tak ustavičnými modlitbami Bohu sloužiti, níže uvedené statky se vším příslušenstvím předal jsem těmto služebníkům Božím: vesnice Kaznějov, Vrážné, dvůr Sechutice a ves Nebřeziny. ...“². Podle této písemné zmínky lze předpokládat, že ves Kaznějov již v roce 1144³ existovala a nevznikla tedy až po příchodu cisterciáckých mnichů do plaského kláštera následkem jejich kolonizační činnosti⁴. Okolnosti samotného vzniku vsi již patrně nebudou objasněny, stejně jako její tehdejší podoba, ovšem určitou teoretickou představu můžeme získat porovnáním s archeologickými nálezy z oblasti severního Plzeňska, pod kterou Kaznějov spadá.

Z hlediska starších dějin byla plzeňská oblast postupně osidlována již od dob neolitu⁵ a nesčetné archeologické nálezy dosvědčují výskyt nejrozličnějších kultur téměř nepřetržitě až do pozdně římského období (4. století našeho letopočtu)⁶. Vidíme tedy, že oblast, na níž se zde soustředíme, má bohatou historii osídlení a byla dlouhodobě v centru zájmu migrujícího obyvatelstva. Pro dějiny Kaznějova je ovšem relevantní a zásadní až postupné osidlování oblasti slovanským obyvatelstvem v raném

¹ „Ut autem habundantiori temporalium sufficientia adjuti, securius expeditiusque deo servientes, continuis orationibus vacarent, infra notatas villas cum omnibus appendiciis eisdem dei famulis addidi, quarum nomina sunt haec: *Kaznev* cum suis appendiciis. ...“ – RBM I, č. 265, s. 118 a také CDB I, č. 396, s. 409.

² SOUTNER, O.; HUBKA, P. *Plasy – osm a půl století v plaské kotlině (III. díl)*. Plasy: 2000. (s. 5).

³ Datace zakládací listiny knížete Vladislava II., dochované však ve falsu z roku 1146.

⁴ více ke kolonizační činnosti plaských cisterciáků - CHARVÁTOVÁ, Kateřina. Kolonizace plaského kláštera 1145 – 1250. *Muzejní a vlastivědná práce*, 1992, roč. 30, s. 73-83. ISSN 0027-5255. a CHARVÁTOVÁ, Kateřina. Kolonizace plaského kláštera 1250-1420. *Muzejní a vlastivědná práce*, 1992, roč. 30, s. 223-232. ISSN 0027-5255.

⁵ TOMEŠ, Václav. Současný archeologický průzkum na okrese Plzeň-sever. *Listy (Kralovické listy)*, 1967, roč. 1, č. 2. (strany nejsou číslovány).

⁶ DOUBOVÁ, Marie. Počátky slovanského osídlení na území okresu Plzeň-sever. In: *Sborník Muzea okresu Plzeň-sever*. Mariánská Týnice: Muzeum okresu Plzeň-sever Mariánská Týnice – Kralovice, 1977, s.12-15.

středověku. Archeologické nálezy dokládají, že Slované se v severoplzeňském okrese počali usidlovat během 9. až 10. století⁷, což odpovídá až mladším typům slovanského osídlení na našem území. Nálezy z kostrových pohřebišť pomáhají mapovat a přiblížit sídelní situaci z období 10. až přelomu 12. a 13. století⁸. Přímo v Kaznějově sice nebyly učiněny nálezy podobného typu a bez nich je těžké učinit obecné závěry o průběhu jeho osídlení vzhledem k tomu, že kolonizace v raném středověku neprobíhala plošně. Předpokládáme-li však, že v polovině 12. století byla již ves ustavena a samostatně fungovala – o čemž svědčí její darování plaskému klášteru – můžeme se domnívat, že oblast Kaznějova byla osídlena stejným či podobným způsobem jako přilehlé oblasti, ze kterých archeologické důkazy soudobého slovanského osídlení máme⁹.

1.2. Kaznějov jako klášterní hospodářský dvůr

Počínaje rokem 1144 jsou tedy dějiny Kaznějova pevně spjaty s plaským klášterem. Vývoj vsi je během prvního století její držby klášterem neznámý, v pramenech je ves zmiňována opět až v polovině 13. století. Z nich se dovídáme, že ves byla někdy před rokem 1250 zrušena. Konfirmační listina papeže Inocence IV.¹⁰ z roku 1250 potvrdila založení plaského kláštera a jeho nadání dle původní darovací listiny – dále bylo ovšem potvrzeno zrušení vsi Kaznějova jako takové a založení poplužního dvora na jejím území¹¹. Kaznějov nebyl jedinou vsí, která byla takto postižena, plaský klášter zrušil dalších sedm původních vesnic, jež mu připadly po jeho založení, na jejichž místě pak vznikaly hospodářské dvory

⁷ DOUBOVÁ, Marie, ref. 6.

⁸ DOUBOVÁ, Marie, ref. 6 – Autorka zmiňuje podobu nálezů - několik druhů keramických nádob, bronzové záušnice, skleněné korálky či denár Vratislava II.

⁹ problematice osídlení regionu se věnuje také CHARVÁTOVÁ, Kateřina. Settlement patterns within the domain of Plasy abbey, Bohemia: 1100 - 1400 A.D. (Osídlení na panství plaského kláštera, Čechy: 12. – 14. století.) *Památky archeologické*, 1993, roč. 84, s. 120-147. ISSN 0031-0506.

¹⁰ Na papežské stolici v letech 1243-1254.

¹¹ CDB IV/1, č. 192a, s. 351-353.

příslušející ke klášteru¹². Vznik těchto hospodářských dvorů převážně na místech s již dříve zemědělsky obdělávanou půdou (tedy v místech existujících vsí) napovídá, že cisterciáci se na nich zabývali především obilnářskou činností¹³, chov dobytka není vyloučen, ale hlavním záměrem pravděpodobně nebyl. Dvůr v Kaznějově byl následně opevněn jako tvrz a nově k němu byl postaven velký ovčín¹⁴. Obhospodařování těchto klášterních poplužních dvorů se, zdá se, dělo dvojím způsobem. Buď jej zabezpečovalo venkovské poddanské obyvatelstvo z okolních usedlostí či přilehlé vsi (nebyla-li tato zrušena), anebo jej měli na starosti samotní členové řádu, kteří na dvoře žili¹⁵. Dvůr kaznějovský pravděpodobně spadá do druhé z uvedených kategorií, neboť plaský opat Jakub se v listě z roku 1346 zmiňuje o refektáři na tomto dvoře¹⁶. Existence refektáře jednoznačně potvrzuje, že členové cisterciáckého řádu na dvoře trvale přebývali.

Samotný dvůr v Kaznějově existoval zhruba po dobu jednoho století. Zmíněný list opata Jakuba z 24. června 1346 poplužní dvůr zrušil a nařídil zde lokování vsi. Tato listina má nesmírný význam také pro dějiny cisterciáckého řádu, neboť podává obraz o tom, jak dvůr v této době vypadal, jelikož bylo potřeba určit, jakým způsobem budou rozděleny budovy nyní již bývalé kaznějovské grangie. Vrhá tak světlo na dispozice hospodářských dvorů a částečně také na jejich fungování. Za účelem nového lokování vsi se opat spojil s lokátorem Petrem, rychtářem v Kralovicích. Petr z Kralovic byl jmenován kaznějovským rychtářem, vsi bylo uděleno zákupní právo a Petrovi bylo uloženo „vysadit v Kaznějově ves o rozloze 16 lánů, každý lán o 40

¹² CHARVÁTOVÁ, Kateřina. *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420. 1. svazek, Fundace 12. století*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-617-1. (s. 181).

¹³ FRÝDA, František. Raně středověké osídlení okresu Plzeň-sever. In: *Sborník Muzea okresu Plzeň-sever*. Mariánská Týnice: Muzeum okresu Plzeň-sever Mariánská Týnice – Kralovice, 1977, s. 16-45. a také CHARVÁTOVÁ, Kateřina, ref. 12 (s. 186).

¹⁴ KOČKA, Václav. *Dějiny politického okresu kralovického. Díl 2, Soudní okres manětínský*. Kralovice: 1932. (s. 135).

¹⁵ CHARVÁTOVÁ, Kateřina, ref. 12.

¹⁶ „Camera vero lapidea, quae **refectorium** dicitur, circa ipsum cellarium cum granario, quod super ipsum est, ad ovile nostrum seu ad nostrum monasterium libere pertinebit; nec iudex, nec rustici umquam in hiis poterunt sibi juris aliquid vindicare.“ – RBM IV, č. 1733, s. 693 (zvýraznění autorky bak. práce).

jitrech (jitra = 2837 m² = 28 a)¹⁷. Vzniklá ves byla ulicového typu se staveními po obou stranách¹⁸. Smlouva mezi opatem a novým kaznějovským rychtářem ujednávala, že všechny výše zmíněné lány až na jeden, který držel Petr svobodně, budou uděleny sedlákům, a stanovovala poplatky, které byli sedláci nuceni platit klášteru. Poplatky zahrnovaly následující dávky: padesát grošů, pět strychů¹⁹ žita, pět strychů ječmene, tři strychy ovsa, dvě kuřata, třicet vajec, dva sýry, žitná sláma z osmnácti strychů výmlatu, dva strychy ovesných plev, vůz palivového dříví z panských lesů dovezený do kláštera. Kromě toho byla vsi určena robota spojená s péčí o ovce (koupání, stříhání, sušení sena na krmivo)²⁰. Petrovi také připadla tvrz a dvorní chlévy, zatímco sýpka²¹ a sklepy byly přiděleny vsi. Dále si „opat vyhradil, že dobytek panský i ovce mohou se pásati na obecním pastvišti a uložil všem sedlákům, aby do ovčina dodávali žitnou slámu a ječné plevy. Za to mohli si bráti všechen hnůj z ovčina, toliko před ovčínem rozptýlený hnůj ponechán byl panskému ovčákovi.“²² a Petrovi bylo dovoleno postavit si na klášterním rybníce u Kaznějova mlýn a také ve vsi usadit ševce a kováře. Rychtář rozsuzoval veškeré prohřešky či zločiny s výjimkou těch nejvážnějších; opat si ponechal právo soudit poddané za vraždu, krádež a znásilnění, za něž byl udělován trest smrti, a statky takto odsouzených poddaných pak připadly klášteru. Z pokut udělených v rámci nižšího soudnictví Petrovi připadla třetina. Bez svolení opata nesměl rychtář Petr odprodat pozemky, jež mu byly přiděleny, a pokud by tak Petr chtěl učinit, musel své statky a úřad rychtáře nabídnout nejprve opatovi, případně své úmysly opatovi oznámit a vyžádat si povolení k jejich prodeji konkrétní osobě. Pro sedláky usazené na zbývajících lánech byly podmínky podobné – bez opatova svolení se nesměli vystěhovat z jim

¹⁷ CHARVÁTOVÁ, Kateřina, ref. 4 (s. 229) a také KOLDÍNSKÝ, A.; KRÍŽEK, J. *Kaznějov – 850 let*. Horní Bříza: Granát, 1995. ISBN 80-900716-7-8. (s. 5).

¹⁸ viz ref. 17.

¹⁹ jeden strych = cca 93 litrů - CHVOJKA, M.; SKÁLA, J. *Malý slovník jednotek měření*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1982.

²⁰ KOČKA, Václav, ref. 14 (s. 136) a RBM IV, č. 1733, s. 692-694.

²¹ Zmínka o sýpce svědčí ve prospěch domněnky zaměření hospodářské činnosti na obilnářství (viz v textu výše).

²² KOČKA, Václav, ref. 14.

svěřených statků a v žádném případě nesměli své statky dělit nebo prodávat. Smlouva pamatuje i na mimořádně vypsane daně a stanovuje i pro ně výši poplatku. Navíc v případě, že by sedlák tuto nezaplatil, opat měl právo zabavit mu nejprve část a později i statek celý²³.

Smlouva plaského opata Jakuba a Petra z Kralovic je, jak je možno posoudit z výše uvedených skutečností, jakýmsi dalším mezníkem v dějinách Kaznějova. Obnovuje totiž ves v jejím světském charakteru a počíná tak svým způsobem novou kapitolu její existence, která umožní pokračování souvislého vývoje vsi až do současnosti.

1.3. Vývoj Kaznějova do období husitských válek

Petr z Kralovic se v rychtářském úřadě Kaznějova nezdržel dlouho, již o několik let později se rozhodl rychtu se všemi právy prodat. S opatovým svolením se novým rychtářem stal roku 1350 Protiva z Volfštejna²⁴. Protiva se samozřejmě s koupí rychtářských práv musel plaskému opatu zavázat řádně pro klášter vybírat poddanské poplatky a berni. Platila pro něj stejná práva jako pro předchozího rychtáře Petra – bez opatova svolení nesměl svůj svobodný lán prodat a i se svolením mohl být kupec pouze z řad nesvobodného lidu, nikoliv šlechty. Protiva byl nadto povinen bránit klášter v případě, že by k tomu byl vyzván, anebo za sebe někoho vyslat. Na oplátku si Protiva vyžádal být po své smrti pochován v plaském klášteře. Smlouva mezi opatem Janem a novým rychtářem také rozšířila množství dobytka, z něhož klášteru plynul užitek; jmenování jsou koně, určení jak k plemennému chovu, tak pro účely klášterního dvora, případně k prodeji, z něhož by si utržený zisk opat s rychtářem rozdělili, a také ovce, na kterých měl ovšem mít užitek pouze

²³ viz ref. 20.

²⁴ „... Ego Prothywa de Wolfstein recognosco et protestor universis et singulis publice per presentes, quod ego de consensu et beneplacito ven. viri d. Johannis abbatis et conventus monasterii in Plas, Cyst. ord., emi rite et racionabiliter erga Petrum iudicem de Cralowicz pro viginti quatuor sex. gr. den. prag. iudicium in villa ipsorum abbatis et conventus dicta Casnawe cum omnibus suis pertinenciis iuribus nec non oneribus iudicio eidem incumbentibus et annexis, prout idem Petrus ipsum iudicium tenuit et habebat sub condicionibus eciam infrascriptis, videlicet, quo in ipsa villa Casnawe iusti iudicis officium debeo exercere presente tamen semper aliquo speciali commissario ipsorum abbatis et conventus monasterii Plassensis...” – RBM V/3, č. 888, s. 458-460.

rychtář sám. Pro potřeby chovu měl Protiva od kláštera v nájmu dvůr Dub, jenž měl po jeho smrti opět připadnout klášteru²⁵.

Pod správou kláštera byla po Protivově smrti kaznějovská rychta do počátku 15. století. Až za opata Gotfrída²⁶ byl kaznějovský úřad roku 1418 předán Hrdoňovi z Dubňan. V letech 1418-1420 pak opat ze správy kláštera vyčlenil několik dalších obcí. Tyto vsi²⁷ byly zapsány dílem Ducovi z Vařín, Ondřeji ze Slatiny a také právě Hrdoňovi z Dubňan a byly jen počáteční ukázkou uchvacování klášterních držav místní šlechtou. V dalších letech (až desetiletích) klášter ztratil valnou část statků, které měl pod svou správou, ve prospěch nejrůznějších šlechticů a později už nikdy nenabyl majetků dosahujících podobné rozlohy²⁸.

Významný podíl na stále častějším obchodování s klášterními statky měla zejména soudobá politická situace – probíhající husitské války. Král Zikmund připisoval majetky po celé zemi nejrůznějším šlechticům oplátkou za prokázané služby či poskytnuté prostředky a vlastnictví jednotlivých vsí se tak mohlo měnit poměrně často. Patrně právě nepřehledná situace a mnohem palčivější problémy zaměstnávající mysl krále Zikmunda způsobily, že ves Kaznějov byla postupně zapsána dvěma různými šlechtickým rodům. Roku 1420 byl Kaznějov zapsán bratrům Bedřichovi a Hanušovi z Kolovrat spolu s městečkem Kralovice a dalšími vesnicemi²⁹ a vzápětí (ke konci roku 1420) král Zikmund vydal další list³⁰, jímž postoupil Kaznějov spolu s dalšími statky bratrům Janovi a Burjanovi z Gutštejna.

²⁵ KOČKA, Václav, ref. 14 (s. 136-7).

²⁶ Plaským opatem v letech 1407-1425 – BUBEN, Milan M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích. II. díl, II. svazek, Mnišské řády*. Praha: Libri, 2004. ISBN 80-7277-087-X. (s. 203).

²⁷ Žihle, Pohvizdy, Odlezly, Mladotice, Chrástovice, Strážiště, Černá Hať, Potvorov, Hluboká a také ozřanský rybník s dvorem – AČ VII, č. 27, s. 623 a KOČKA, Václav. *Dějiny politického okresu kralovického. Díl I, Soudní okres kralovický*. Kralovice: 1930. (s. 179).

²⁸ ČECHURA, Jaroslav. Pozdně středověké Plasy – rozlomený mýtus. In: *Severní Plzeňsko III – vlastivědná ročenka*. Mariánská Týnice: Muzeum a galerie severního Plzeňska, 1997, s. 1-6.

²⁹ AČ II, č. 528, s. 450.

³⁰ „List s menší pečeti krále Sigmunda, w němž zapisuje Kaznějow se dvěma rybníkoma a s jedním forberkem, Březie a Črmny opata z Plas, se vším příslušenstvím, Burianowi a Janowi bratřim z Gutšteina, diel za obranu a zachování, a diel w 500 fl gr. za služby, jakož týž list šíře swědčí; jehož datum na Horách Kutnách, w úterý před narozením pána Krista l. 1420.“ – AČ II, č. 521, s. 449.

Na nějakou dobu měl Kaznějov tedy současně dva panské majitele a spor o vlastnictví se podařilo vyřešit až po skončení husitských válek.

Husitské války samozřejmě ovlivnily osud Kaznějova nejen v rámci majetkových přesunů mezi klášterem a nejrůznějšími šlechtici, ale i reálně. Není zcela jasné, jaký osud ves postihl a při jaké příležitosti, ale je známo, že v přímé spojitosti s husitskými taženými na Plzeňsku, bylo ve vsi vypáleno šest statků³¹. Tato zmínka, ač více nekonkretizovaná, nás nepřekvapí při srovnání s celkovou situací v okrese za přítomnosti husitských vojsk. Po té, co se Žižka opevnil v Plzni, podnikal odtud válečné výpravy na blízký venkov. Krušný osud postihl i samotný plaský klášter, jenž byl při jedné z výprav vypálen³² a jehož mniši byli následně nuceni uchýlit se částečně do Manětína a částečně do Plzně³³. Po bojích u Někmiře, na zpáteční cestě k Plzni, Žižkovo vojsko zase pobořilo tři tvrze³⁴. Později při tažení v roce 1425 bylo vypáleno či pobořeno mnoho vesnic a statků, převážně těch v držení pánů z Kolovrat, mimo jiné je zmíněna i ves Obora, v níž byl poškozen kostel Sv. archanděla Michaela³⁵. Domnívám se tedy, že kaznějovské statky mohl jejich osud potkat, vzhledem ke své poloze, právě při zmíněném Žižkově tažení cestou z Plas na Někmiř, anebo při výpravě z roku 1425, neboť ves Obora (a i další postižené obce) se nachází v přímém sousedství Kaznějova.

Ze zápisů krále Zikmunda je zřejmé, že šlechta sídlící na Plzeňsku se v bojích velmi angažovala, a to na králově, tedy katolické, straně. Zejména páni z Kolovrat, stejně jako páni ze Švamberka, tvořili na Plzeňsku oporu královských vojsk, k čemuž jim napomáhal i fakt, že jejich sídla – hrady Krašov (Hanuš) a Libštejn (Bedřich) – se nacházela na těžko přístupných místech. Mezi jinými zaslali i bratři z Kolovrat

³¹ KOČKA, Václav, ref. 14 (s. 137).

³² Dataci dobytí či vypálení kláštera se ve svém článku věnuje J. Čechura, viz ref. 28.

³³ KOČKA, Václav. *Dějiny politického okresu kralovického. Díl 1, Soudní okres kralovický*. Kralovice: 1930. (s. 21-22).

³⁴ ŠIROKÝ, Josef. *Páni Bedřich a Hanuš bratři z Kolovrat: příspěvek k dějinám Kralovicka a okolí za doby husitské*. Kralovice: Ferdinand Šrekr, 1934. (s. 13).

³⁵ ŠIROKÝ, Josef, ref. 34 (s. 71) a KOČKA, Václav, ref. 33 (s. 196).

po vyhlášení války Pražanům odpovědné listy purkmistrům Starého a Nového města³⁶ a zúčastnili se i tažení na Prahu. Hanuš z Kolovrat se do bojů zapojil přímo a velmi aktivně – zúčastnil se například Žižkova pronásledování, jež skončilo nechvalnou porážkou katolických pánů u Sudoměře, bránil proti husitům Horšův Týn, podařilo se mu dobýt Křivoklát na pánech z Chříče a postupně ovládnout oblast Podbrdská³⁷. Ve třicátých letech však loajalita obou bratrů z Kolovrat ke katolické straně značně poklesla. Mohlo k tomu dopomoci i obléhání hradu Libštejna roku 1430, o který nechtěli páni z Kolovrat přijít, a tak s husity po dlouhém a vyčerpávajícím obléhání uzavřeli příměří. Následující léta pak sledují Hanuše z Kolovrat bojovat na straně podobojí³⁸. Sympatie s husitskou stranou nicméně Hanušovi nevydržely až do skončení bojů. V době, kdy probíhalo obléhání Plzně, se Hanuš z Kolovrat začal od strany podobojí opět odvracet a na pražském sněmu v prosinci 1433 již se vyslovoval pro anulování výsledků husitské revoluce³⁹. Po bitvě u Lipan Hanuš z Kolovrat ještě pomáhal potlačit poslední záchvěvy husitského odporu, ale brzy poté byl činný již jen v nejrůznějších důležitých úřadech a funkcích a účastnil se sněmů⁴⁰. I další šlechtici z plzeňského kraje, jejichž osudy jsou relevantní pro tuto práci, se během husitských válek vyznamenali. Kupříkladu obléhané Plzni se vydal na pomoc i Hrdoň z Dubňan⁴¹, bývalý správce kaznějovské rychty (viz výše). A páni z Gutštejna, kteří měli Kaznějov zapsán také mezi svými statky zároveň s Kolovraty, se aktivně účastnili tažení katolických vojsk, a na rozdíl od bratří Kolovratů katolickou stranu nikdy neopustili. Gutštejnové jsou jmenováni i mezi šlechtici, jež bojovali v bitvě u Lipan⁴².

³⁶ ŠIROKÝ, Josef, ref. 34 (s. 10).

³⁷ ŠIROKÝ, Josef, ref. 34 (s. 17 a 49-53).

³⁸ BUKAČOVÁ, Irena. *800 let Kralovic: Dějiny a současnost města*. Kralovice: Měst. NV, 1983. (s. 12) a také ŠIROKÝ, Josef, ref. 34 (s. 76-115).

³⁹ ŠIROKÝ, Josef, ref. 34 (s. 133).

⁴⁰ ŠIROKÝ, Josef, ref. 34 (s. 146) – autor uvádí, že Hanuš z Kolovrat byl ke sklonku svého života hejtmanem měst pražských.

⁴¹ ŠIROKÝ, Josef, ref. 34 (s. 125).

⁴² ŠIROKÝ, Josef, ref. 34 (s. 139).

Zapsání Kaznějova dvěma panským rodům současně vedlo, jak jsem již uvedla výše, ke sporu o vlastnictví. Burjan z Gutštejna se chtěl s plaským opatem domluvit ohledně některých vsí, jež byly takto zapsány dvěma pánům, a sliboval mu, že mu dané vsi postoupí výměnou za vymanění z rukojemství⁴³. Opat mu záruku dát nemohl, ale Burjanovi se nakonec podařilo některé tyto vsi si nechat zapsat i králem Zikmundem⁴⁴. Mnohem více však už tak zmatečnou situaci kolem vícečetných zápisů zamotává listina krále Zikmunda ze srpna 1422, kterou král zrušil darování klášterních statků jak Hanušovi a Bedřichovi z Kolovrat, tak Janovi a Burjanovi z Gutštejna⁴⁵. Páni z Kolovrat přišli o některé své statky i později, kvůli tomu, že změnili své politické smýšlení – král Zikmund jich jejich držav zbavil na oplátku za to, že přestoupili k husitské straně⁴⁶.

Ať už to s neustálými přesuny vlastnictví bylo jakkoli, pro vsi, jichž se ty to přesuny týkaly, to pravděpodobně v tak rychlém sledu nepředstavovalo žádné větší změny. Skutečností nicméně zůstává, že Kaznějov nakonec připadl právě bratřím z Gutštejna, a vzhledem k tomu, že páni z Gutštejna získali v té době kromě jiného i hrad Bělou⁴⁷, stal se Kaznějov na příští dvě století součástí bělského panství.

1.4. Kaznějov jako součást majetku Gutštejnů do konce 15. století

Po připojení Kaznějova k Dolní Bělé, můžeme jen spekulovat o tom, co se s obcí dělo v následujících desetiletích. Prameny se na nějakou dobu odmlčují a další výslovnou zmínku o vsi Kaznějově nacházíme až na počátku 16. století. O něco více se dozvídáme o osudech samotného hradu Bělá, a jelikož byl Kaznějov součástí

⁴³ KOČKA, Václav, ref. 33 (s. 192).

⁴⁴ AČ II, č. 507, s. 447.

⁴⁵ MVGDB XIII. č. 160, s. 80 – 81 – listina je dostupná na WWW: <<http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-NA/AZK|Plasy/704/charter>>.

⁴⁶ ŠIROKÝ, Josef, ref. 34 (s. 102) – autor však zmiňuje, že Kolovratové vsi bez vyplacení odmítli vydat.

⁴⁷ Gutštejnové Bělou koupili od Jindřicha Bavůrka – KOČKA, Václav, ref. 14 (s. 113).

držav k hradu náležejících, můžeme předpokládat, že jeho vývoj probíhal ve spojitosti s hradem, či kopíroval vývoj okolních vsí k hradu taktéž náležejících.

Páni z Gutštejna na hradě Bělá nepobývali – Jan sídlil na Gutštejně a Burjan na Rabštejně – a jeho správu obstarával tedy purkrabí Otík z Žitína, který „vyzval všecky rychtáře poddaných vsí, aby přišli na Bělou holdovat“⁴⁸. V Archivu českém mezi listy vesnic, po nichž bylo vzdání holdu – tedy slibu poddanosti – požadováno⁴⁹, Kaznějov nefiguruje. Předpokládáme-li, že příslib roboty a platů, a obecně poddanosti panské vrchnosti, byl požadován ode všech poddanských obcí v rámci bělského panství, respektive od rychtářů, kteří měli tyto obce ve správě, může mít absence listu pro kaznějovského rychtáře několikero důvodů. Kaznějov nemusel mít v té době rychtáře vlastního a spadal do správy rychtáře některé z okolních vesnic, anebo se doklady o místním rychtáři a případném listu od purkrabího Otíka nedochovaly⁵⁰.

Z takovýchto kusých informací nelze lépe přiblížit osudy Kaznějova koncem 15. století a nezbyvá než předpokládat, že poklidný vývoj vsi nebyl v dané době narušen žádnými významnějšími událostmi.

⁴⁸ KOČKA, Václav, ref. 14 (s. 113).

⁴⁹ AČ IV, č. 3 – 13, s. 166-168.

⁵⁰ Většina zmíněných vsí se však nachází na území spíše od Kaznějova i samotné Bělé vzdáleném - F. Palacký holdovní listy zpracoval z knihy kláštera Chotěšov (autor tak sám uvádí v AČ IV na s. 165) - není tudíž pravděpodobné, že by se případný kaznějovský list zachoval právě tam a je tedy možné, že takový list by nebyl v rámci AČ vůbec zpracován, i kdyby se dochoval...

2. Dějiny Kaznějova od počátku 16. století do období třicetileté války

2.1. Kaznějov po přelomu 15. a 16. století

Nástupem 16. století Kaznějov konečně znovu figuruje v dobových pramenech, a to v listině krále Vladislava II. Jagellonského z 29. ledna 1501. Bohužel se opět jedná pouze o kusou zmínku, jež nám nijak blíže neosvětluje stav vesnice Kaznějova na počátku 16. století. Zmiňovaná listina českého krále, vydaná v Budíně, potvrzuje Volfovi z Gutštejna zápis vsi Kaznějova se dvěma rybníky a dalších 12 vsí⁵¹. Osm z těchto vsí, včetně Kaznějova náleželo tou dobou k plaskému panství⁵². Všechny tyto vesnice byly nadále samozřejmě součástí dolnobělské zástavy. Jen o rok později získal však na ty samé vsi zápis Volfův bratr Jetřich⁵³. Bělá byla sice od roku 1494 ve společném držení bratří Gutštejnů (jednalo se celkem o pět bratrů - Kryštofa, Jetřicha, Jindřicha, Jana a Volfa⁵⁴, vnuky Burjana z Gutštejna), ale Volf na ní sídlil sám a Jetřich proti zápisu svého bratra protestoval s odůvodněním, že vsi od plaského kláštera zastavené jejich otec odkázal právě jemu⁵⁵. Druhý zápis krále Vladislava II. z roku 1502 dal tedy Jetřichovi za pravdu. V následujících letech si bělské panství bratři Gutštejnové mezi sebou různě předávali, navzájem

⁵¹ „My Vladislav oc oznamujem listem tímto všem, že jest na nás vznešeno jménem urozeného Wolfa z Gutšteina, kterak má a drží některé vsi v jistých summách a zápisích, příslušející k některým záduším, a jmenovitě tyto: ves Rybnice, Kaznějov s dvěma rybníky, Zlazuje, Ledče, Hradiště, Zvražný, Mrank, Korýtka a mlýn Kordeluov, Lítej, Oborč, Obořička pustá, Žebnice, Lomnička, Hubějov s jejich příslušenstvím, prosíe nás, abychme jemu při drženie a užívánie týchž vsí některú milost učiniti ráčili, tak aby je volnějie a svobodnějie držeti a jich užívati mohl. K kteréžto prosbě naklonění jsúce pro služby jeho, kteréž nám činiti má a povinen bude, čím k sobě od nás milost naši náchylnější a hotovější pozná, s dobrým rozmyslem a radú věrných našich, mocí královskú v Čechách svolili jsme k tomu a tímto listem svolujeme, aby nadepsaný Wolf ty vsi svrchupsané s jejich příslušenstvím jměl, držel a jich požíval, nejša s nich bez své vuole od žádného splacován, leč vod nás aneb budúcích našich, králuov Českých, aneb od těch osob duchovních, kterýmž by ta výplata spravedlivě příslušela.“ – AČ XVIII, č. 410, s. 247., zápis zmíněn také v AČ VI, č. 406/228b, s. 587.

⁵² viz ref. 51.

⁵³ KOČKA, Václav, ref. 14 (s. 137).

⁵⁴ KOČKA, Václav, ref. 14 (s. 113).

⁵⁵ KOČKA, Václav, ref. 14 (s. 114).

si postupovali i jiné své nároky na nejrůznější statky v rodovém majetku⁵⁶. Jejich způsob hospodaření a spravování svěřených panství a obcí byl ovšem, jak se zdá, do jisté míry pochybný. Václav Kočka ve svém popisu dějin Dolní Bělé označuje činy bratří Gutštejnů za výtržnosti⁵⁷, ovšem u jiných autorů se dozvídáme, že bratři Gutštejnové také podnikali loupežné výpravy po Plzeňsku a nakonec si svými činy znepřátelili i krále Vladislava II. Jagellonského⁵⁸. O jejich ne vždy čestném jednání nám menší svědectví mohou podat i dvě zprávy z Register komorního soudu, ve kterých si kupci stěžují, že byli po cestě jejich územím okradeni o zboží navzdory obdrženému glejtu⁵⁹. Král posléze tři z bratří Gutštejnů zajal a po jejich propuštění roku 1509 jim zkonfiskoval většinu majetku; ponechány jim byly jen Chyšce a Petrohrad. Hrad Bělá, spolu s nesčetnými vesnicemi, byl postoupen Albrechtu z Kolovrat a na Libštejně⁶⁰. Mezi těmito vesnicemi se nacházely také všechny vsi zastavené od plaského kláštera, včetně Kaznějova. V rukou Kolovratů se nicméně Bělá dlouho neudržela, Albrechtovi dědici ji již roku 1511 prodali za 7000 kop grošů Václavu z Roupova, jenž si roku 1512 vyžádal královský majestát na zastavené vsi a jenž roku 1514 obdržel od krále Vladislava II. další majestát, tentokrát na výhradní právo lovu v lesích zastavených k hradu Bělá⁶¹. Václav z Roupova ovšem bělské panství dosti zadlužil, a proto jej jeho potomci neudrželi a Bělá byla navrácena zpět svým původním držitelům, tedy bratrům Janovi a Volfovi z Gutštejna⁶². Jan, který zemřel roku 1520, odkázal svůj díl na bělském panství bratru Jindřichovi, ale ten se s Volfem nedokázal dohodnout na poklidné spolusprávě. Roku 1522 Jindřich na Volfovi požadoval předložení účtů z jejich společných panství, z nichž mu měl Volf vyplácet polovinu vybrané poddanské

⁵⁶ KOČKA, Václav, ref. 14 (s. 114).

⁵⁷ KOČKA, Václav, ref. 14 (s. 71 a 114).

⁵⁸ NOVOBILSKÝ, M.; RICHTEROVÁ, J. *Hrad Bělá: historie a vývoj hradu v Dolní Bělé*. Plzeň: Nadace České hrady, 1996. ISBN 80-238-4706-6. (s. 10).

⁵⁹ AČ XII, č. 1101, s. 486 a č. 1103, s. 488.

⁶⁰ KOČKA, Václav, ref. 14 (s. 114).

⁶¹ SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze království českého. Díl třináctý, Plzeňsko a Loketsko*. Praha: Argo, 1998. ISBN 80-7203-185-6. (s. 123) a také viz ref. 60.

⁶² viz ref. 60.

renty⁶³. V pramenných záznamech se uchovalo několikero svědectví, která byla učiněna na straně Jindřichově proti Volfovi⁶⁴, ale bratrům z Gutštejna se nakonec nepodařilo své spory úspěšně vyřešit, a tak Bělá se všemi dalšími majetky opět roku 1525 změnila majitele. Stal se jím Jan z Roupova, který panství pořídil za 8300 kop grošů⁶⁵. Jeho syn Petr získal pak roku 1541 od krále Ferdinanda I. Habsburského potvrzení na všechny vsi zastavené od plaského kláštera⁶⁶. Během necelých padesáti let byl tak Kaznějov v rukou hned několika významných šlechtických pánů, ač pravděpodobně v jejich očích plnil funkci pouze jako účetní položka v úředních záznamech. Žádné bližší informace o stavu obce, počtu osedlých obyvatel v této době, či o kaznějovské rychtě, anebo bývalé tvrzi se v pramenech bohužel nedochovaly.

Rod pánů z Roupova držel hrad Bělou a všechny k ní zapsané vsi a statky až do poloviny 16. století, kdy jej postoupil rodu Markvartů⁶⁷.

2.2. Kaznějov v majetku rodu Markvartů z Hrádku a na Nekmíři

Za potomků Petra z Roupova bylo celé bělské panství opět velmi zadluženo, a proto jej roku 1555 za 13000 kop grošů odkoupil Šebestián Markvart z Hrádku na Nekmíři, purkrabí na hradě Karlštejně⁶⁸. Přechod panství hradu Dolní Bělá do rukou rodu Markvartů měl významné následky zejména pro samotný hrad, který v následujících letech prošel významnou renesanční přestavbou. Můžeme předpokládat, že pro jednotlivé vesnice, které byly součástí panství, ať již trvale, nebo zástavou od plaského kláštera, se situace nijak zvláště nezměnila a jejich vývoj

⁶³ AČ XXXII, č. 3940, s. 245 a také viz ref. 58.

⁶⁴ AČ XXXII, č. 4120, s. 338 a č. 4121, s. 339.

⁶⁵ SEDLÁČEK, August, ref. 60 a také NOVOBILSKÝ, M.; RICHTEROVÁ, J., ref. 58 (s. 12).

⁶⁶ KOČKA, Václav, ref. 14 (s. 115).

⁶⁷ viz ref. 66.

⁶⁸ Šebestián Markvart z Hrádku a na Nekmíři zastával úřad karlštejnského purkrabího v letech 1538 – 1558, působil také jako relator za nižší šlechtu na českých sněmech. Panství nekmiřské Šebestián vyženil roku 1526. – NOVOBILSKÝ, M.; RICHTEROVÁ, J., ref. 58 (s. 26-28).

probíhal stejným způsobem jako doposud za předchozích vlastníků. Podobně jako dřívější majitelé zástav plaského kláštera, i Šebestián si krátce po jejich pořízení nechal od krále potvrdit všechny takovéto vsi k Bělé náležející⁶⁹.

Jak je možné usoudit z informací uvedených výše, pramenné zmínky o samotném Kaznějově se v této době bohužel stále omezovaly pouze na údaje, jež nám sdělují, kdy a kterému pánu byly vesnice zastavené od plaského kláštera potvrzeny. Světlou výjimkou je však alespoň částečně právě období kolem Šebestiánovy koupě bělského panství. Karlštejnský purkrabí získal Bělou roku 1555 a již tři roky poté se objevuje dokument, který nám sice o moc více nepřibližuje, jak to v oné době s Kaznějovem bylo, či jak ves tehdy vypadala, ale přesto nabízí novou informaci nad rámec předchozího výčtu vlastníků. Jedná se o urbář panství Kaceřova z roku 1558 pořízený z příkazu Floriána Gryspeka z Grysparu. Údaje o Kaznějově v něm uvedené nejsou v žádném případě obšírné a dalekosáhlé, tak jak tomu je u ostatních obcí uvedených v urbáři, vždyť Kaznějov ani nebyl přímou součástí Gryspekova panství, nicméně i tak je zmínka o vsi cenným přínosem a zpestřením dosavadních poznatků. Z urbáře můžeme totiž vyčíst, že kaznějovským rychtářem byl v této době jakýsi Petr (bohužel není blíže určený a více o něm tedy nevíme), který měl pronajaty pozemky dříve patřící k pusté vsi Újezdu a který za tento nájem platil ročně čtyři kopy grošů⁷⁰. Podle uvedeného záznamu tak po delší době alespoň konečně víme s jistotou, že v polovině 16. století byla kaznějovská rychta skutečně obsazena a kdo tento úřad držel.

I v následujících letech můžeme v pramenech na zmínky o Kaznějově narazit o něco častěji než doposud. Například když Šebestiánův syn Kryštof Markvart dlužil 300 kop grošů Albrechtu Bruknarovi z Brukštejna, pojistil tuto částku právě na vsi

⁶⁹ SEDLÁČEK, August, ref. 61.

⁷⁰ *Kaceřovský urbář z roku 1558*, ed. J. Vorel. Mariánská Týnice: Okresní vlastivědné muzeum Plzeň-sever, 1972.

Kaznějově⁷¹. Kaznějov také figuruje ve sporech, jež Markvartové vedli s pány Gryspeky. Floriánu Gryspekovi z Grysparu patřilo již zmíněné kaceřovské panství, město Kralovice a také další državy⁷² v těsné blízkosti se statky Markvartů. Jednou z vesnic ve vlastnictví Gryspeka byla i ves Obora, která sousedí s Kaznějovem, a právě lesy a pozemky v okolí těchto vsí byly častým objektem sváru mezi Markvartem a Gryspeky. Páni na Bělé měli již po několik desítek let (od dob Václava z Roupova) výsadní právo na lov zvěře v lesích od Plas zastavených, což bylo Gryspekovi trnem v oku, a proto se snažil právo na honitbu si vymoci. U soudu si stěžoval, že kaznějovští loví na jeho pozemcích⁷³, proti čemuž bránil zájmy pánů na Bělé purkrabí hradu Jan Košák z Velké Mořiny⁷⁴ právě důkazy o dědičném výhradním právu na honitbu. Kromě potyček o lovení zvěře si obyvatelé ze „znenárodněných“ vsí dělali i další naschvály – jak například také popisuje Václav Kočka dále ve svém textu, někdy oborští kaznějovským a jindy zase kaznějovští obyvatelé oborským zabavovali koně či povozy, když tito procházeli přes společné území obou vsí, a podobně⁷⁵. Pravděpodobně poslední pramennou zmínku o Kaznějově ještě před koncem 16. století tvoří královským majestátem potvrzený zápis na všechny duchovní vsi dolnobělského panství, který roku 1595 získal Diviš Markvart, syn Kryštofa Markvarta⁷⁶. Zástavě vsí se tehdy pokoušel zabránit plaský

⁷¹ KOČKA, Václav, ref. 14 (s. 137) – autor dále uvádí, že dluh byl splacen až roku 1593 Kryštofovým synem Divišem Markvartem.

⁷² Kaceřov a polovinu Kralovic zastavil Florián Gryspek již v roce 1539, druhou polovinu městečka získal roku 1543 a zástavní držení mu bylo potvrzeno na čtyři generace. Roku 1547 se právě Gryspek zasloužil o povýšení Kralovic na město. V jeho majetku se nacházela i panství Nečtiny a Libštejn. – BUKAČOVÁ, Irena. 500. jubileum Floriána Gryspeka z Grysparu. In: *Vlastivědný sborník – čtvrtletník pro regionální dějiny severního Plzeňska*, 2009, roč. 19, č. 4, s. 10 – 16. ISSN 1801-0032.

⁷³ KOČKA, Václav, ref. 14 (s. 138) a SEDLÁČEK, August, ref. 61 (s. 123) – z autory zmiňovaných záznamů komorního soudu se také dozvídáme, jaký druh zvěře se v plaských lesích lovil; zmíněni jsou například medvědi, kanci, jeleni, zajáci, či tetřevi.

⁷⁴ viz ref. 73.

⁷⁵ KOČKA, Václav, ref. 14 (s. 138).

⁷⁶ KOČKA, Václav, ref. 14 (s. 116).

opat Adam Wild⁷⁷; prosil krále o navrácení zastavených statků klášteru, respektive o kompenzaci o 1750 kopách grošů, jeho žádost však nebyla u dvora vyslyšena⁷⁸.

Diviš Markvart si bělské panství s příslušenstvími udržel až do počátku třicetileté války. Stavovské nepokoje na začátku 17. století a následný nástup třicetileté války však s osudy statků rodu Markvartů výrazně zamíchal a stejně jako o dvě stě let dříve války husitské, válka třicetiletá značí ve vývoji dějin Kaznějova významný mezník.

2.3. Třicetiletá válka na Kaznějovsku

Počátkem 17. století se panstvím na severním Plzeňsku v rukách Markvartů dařilo celkem dobře. Diviš Markvart z Hrádku na Bělé a Nekmíři své statky ještě dále rozšiřoval a řádně se staral i o své dosavadní nemovitosti⁷⁹. Diviš byl také činný v politickém dění v zemi, účastnil se zemských sněmů a působil jako hejtman plzeňského kraje. Právě to se mu ale stalo osudným a s nástupem třicetileté války Diviš ztratil většinu svých majetků. Byl totiž jedním z relátorů na generálním sněmu stavů 26. srpna 1619, který zvolil českým králem Fridricha Falckého, a po potlačení stavovského povstání ho konfiskační komise dne 10. listopadu 1622 odsoudila ke ztrátě dvou třetin majetku⁸⁰. Panství Bělá, Nekmír a Podmokly⁸¹ byly následně

⁷⁷ opatem v letech 1593 – 1608 – BUBEN, Milan, ref. 26 (s. 203).

⁷⁸ KOČKA, Václav, ref. 14 (s. 117) – jmenovitě se jednalo o všechny následující vsi a pozemky: Rybnice, Kaznějov, Žichlice, Záluží, Ledce, Koryta, Horní Hradiště, Vrážné, Mrtník, Korýtka, Líté, Loza, Dražeň, Třemošná, hora Drsník, Dubský mlýn, Kolečkův mlýn a Kordelův mlýn.

⁷⁹ Diviš přikoupil například statky Trpisty a Podmokly, pokračoval v přestavbě hradu Dolní Bělá a ve vsi Bělá nechal opravit kostel – NOVOBILSKÝ, M.; RICHTEROVÁ, J., ref. 58 (s. 29-30) a KOČKA, Václav, ref. 14 (s. 117).

⁸⁰ KOČKA, Václav. *Kralovicko za války třicetileté*. Kralovice: F. Šrekr 1922. (s. 12).

⁸¹ výčet statků, o něž Diviš Markvart tímto přišel (podle NOVOBILSKÝ, M.; RICHTEROVÁ, J., ref. 58 (s. 30)): zámky Bělá, Nekmír a Podmokly, poplužní dvory v Příšově, při tvrzcích v Kokořově, Nekmíři, Tlucné, Lítém, Kuňovicích, na Vrtbě, Komberku a na Bělé, 400 lečí lesů a 49 rybníků, městečka Touškov, Vseruby, vsi Horní Bělá, Hůrky, Hubenov, Líté, Dražeň, Vrážné, Korýtka, Mrtník, Loza, Tlucná, Bučí, Krašovice, Trnová, Zahradka, Třemošná, Záluží, Ledce, Žilov, Tatina, Příšov, Lhotka, Nevřeň, Nekmír, Kokořov, Kunějovice, Košetice, Mostice, Úněšov, Podmokly, Popovice, Bděněves, Doubrava, Kůstí, Vlkýš, Rybnice, Kaznějov, Horní Hradiště, Žichlice pustá ves Myslinka.

prodány Vilémovi Vřesovci z Vřesovic⁸². V oblasti severního Plzeňska nebyl Diviš Markvart zdaleka jediným pánem, který svou účast na stavovském povstání na straně protestantské draze zaplatil. Majetek rodu Gryspeků komise taktéž nařídila zkonfiskovat a po té, co opat plaského kláštera Vašmucius⁸³ opakovaně žádal o finanční pomoc klášteru a vrácení zastavených obcí a pozemků, byl tento předán klášteru⁸⁴. Klášter tímto činem získal obratem pod svou správou bezmála polovinu okresu, neboť kaceřovské panství bylo velmi rozsáhlé a součástí gryspekovských držav bylo mimo jiné i celé město Kralovice⁸⁵. Plaskému klášteru připadly postupně i pozemky dalších místních pánů, například některé statky Adama Ferdinanda Údrčského z Údrče, či purkmistrů a konšelů města Rokycan⁸⁶. Z bývalých držav Diviše Markvarta vrátil se klášteru zpět vesnice Kaznějov (se dvěma rybníky), Horní Hradiště, Žichlice a Rybnice⁸⁷; Vilém z Vřesovic je sice koupil v rámci konfiskačního prodeje, ale na apel opata byl donucen darovat je Plasům⁸⁸. Kaznějov tak po dlouhých dvě stě letech opět spojil svůj osud s plaským klášterem a spojen s ním zůstal až do zrušení kláštera na konci 18. století. Zábory majetku a správa cizí šlechty však nebyly jedinými krušnými úděly, jež Kaznějovsko a severní Plzeňsko v letech následujících stavovskou revoltu čekaly. Na obzoru již se pomalu rýsovaly válečné pohromy, které přinesla propuknuvší třicetiletá válka.

⁸² SEDLÁČEK, August, ref. 61 (s. 123).

⁸³ Jiří Vašmucius působil jako opat plaského kláštera v letech 1616 – 1639. Během období stavovského povstání a následných válečných operací na českém území se do historie zapsal například svou pomocí Bořitovi z Martinic při jeho útěku do Mnichova, či účasti na obraně Mansfeldem obléhané Plzně. Mimo jiné i tyto jeho zásluhy později přispěly k tomu, že jeho žádosti o pomoc plaskému klášteru byly vyslyšeny a některé jeho původní statky mu navráceny. – HOJDA, Zdeněk. ... sub quo ut a tristibus ad meliora transeamus fata. Plaský opat Jiří Vašmucius - voják a obnovitel. In FÁK, Jiří (ed). *Plaský klášter a jeho minulý i současný přínos pro kulturní dějiny. Sborník příspěvků ze semináře konaného v Plasích a Mariánské Týnici ve dnech 11.-13. května 2005*. Plasy: Městský úřad - Mariánská Týnice, Muzeum a galerie severního Plzeňska, 2005, s. 101-105. ISBN 80-903165-3-0. a také BUBEN, Milan, ref. 26 (s. 195-196, 203).

⁸⁴ KOČKA, Václav, ref. 80 (s. 11).

⁸⁵ od dob Floriána Gryspeka, viz ref. 72.

⁸⁶ VOGT, F. Mauritius. *Chronici Plassensis Privati „Tilia Plassensis“, pars tertia*. [ed.] PODLAHA, Antonín. Praha: 1909. (s. 16) a také KOČKA, Václav, ref. 80 (s. 12) – autor vypisuje všechny hlavní místní šlechtice, které postihly konfiskace nebo pokuty, či kterým byl majetek zabrán, pakliže ze země utekli anebo v bojích padli atd.

⁸⁷ *Tilia*, ref. 86 (s. 15-16).

⁸⁸ KOČKA, Václav, ref. 80 (s. 13).

Na území, jež je středem našeho zájmu, se císařská armáda střetla s vojskem saským hned počátkem 30. let 17. století. Císařské oddíly pohybující se na Plzeňsku, Kralovicku a Rakovnicku vedli plukovník Jindřich Holk a Jan Matyáš hrabě Gallas⁸⁹, kteří se s nepřátelskými vojsky úspěšně vypořádali. Zahnání Sasů však vesnice na celém území od zkáz nezachránilo. Císařští vojáci, jež Plzeňskem procházeli, plundrovali okolní vsi, vyjídali zásoby, vypalovali polnosti i celé obce a přivedli tak mnohá místní panství na mizinu. Další švédský vpád do okolí Plzně v létě 1639 probíhal velmi podobně; podle zprávy z plaského kláštera byl jeho poddaným například rozkraden dobytek a než byli Švédové opět vyhnáni, byly údajně vypáleny stovky osad⁹⁰. Co nezvládla pobořit a vyplenit švédská vojska, opět završila císařská armáda, ať už aktivním drancováním, či dožadováním se zásobování od místního obyvatelstva. Roku 1641 musel kupříkladu plaský klášter zaslat na výživu blízkého regimentu „832 liber chleba, tolikéž pinet piva a 413 liber masa“⁹¹. Kromě toho byl klášter do té doby již několikrát vyloupen a jeho opat s mnichy se tedy na čas vždy přesunuli do Plzně⁹². Takováto situace asi rozhodně neulehčovala posouzení napáchaných škod a obnovení ztracených zásob, aby se život v klášteře a postižených statcích mohl brzy vrátit zpět do původních kolejí. Ani jeden z posledních vpádů nepřátelských vojsk do Čech se Plzeňsku, potažmo Kaznějovsku, nevyhnul; Königsmarkovo tažení v létě 1648 se přehnalo i přes Kralovice a přilehlá území, následkem čehož byla pošlapána a zničena úroda na polnostech vesnic v širokém okolí⁹³. V plaském klášteře byli navíc vojáci ubytováni ještě několik týdnů po uzavření vestfálského míru v říjnu 1648 – tři kompanie císařského pluku původně

⁸⁹ KOČKA, Václav, ref. 80 (s. 19).

⁹⁰ KOČKA, Václav, ref. 80 (s. 23-24) – autor uvádí číslo 6000 a dodává: „I kdyby polovici z nich čítali jsme mezi samoty, zbyde číslice úžasná.“ Neuvádí však, odkud se tyto údaje vzaly, a tak je pravděpodobně záhodno brát tuto informaci s jistou rezervou. Z formulace to není zcela jasné, ale vzhledem k tak vysokému číslu je pravděpodobné, že autor tuto sumu vztahoval na celou zemi a ne na samotný plzeňský kraj. Pokud měl skutečně na mysli údaj z celé země, číslo pro plzeňský okres by samozřejmě bylo poměrně nižší.

⁹¹ KOČKA, Václav, ref. 80 (s. 25).

⁹² SOUKUP, Rudolf. Klášter ve válce třicetileté. *Listy (Kralovické listy)*, 1974, roč. 8., č. 3, s. 9-11.

⁹³ KOČKA, Václav, ref. 80 (s. 28).

vedeného hrabětem Gallasem žily z klášterních zásob téměř měsíc a klášter opustily až na samém sklonku roku 1648⁹⁴.

Následky dlouhých válečných let byly v celém okrese obrovské. Počet obyvatelstva po válce se oproti předválečnému stavu rapidně snížil nejen v důsledku toho, kolik lidí padlo v bojích či bylo zabito, ale také proto, že mnoho lidí se rozhodlo ze země emigrovat, buď již ve vlně přímo následující po vypuknutí stavovské revolty a počátečních bojů, anebo po uzavření vestfálského míru a nově nastoleném řádu. Krajina byla zpustošená a polnosti vypálené, kvůli nižšímu počtu obyvatel se nedostávalo pracovních sil, které by pomohly hospodářskou činnost obnovit, málo bylo i dobytka, potřebných nástrojů a osiva. Poměrně jasnou představu o škodách si můžeme udělat díky Berní rule, jež byla vypracována v roce 1654 a jež v mnoha případech uvádí, kolik usedlostí v tom kterém místě bylo válkou poškozeno, případně zcela vypáleno. Generální visitace na Plzeňsku probíhala na přelomu let 1654 a 1655⁹⁵, je proto nutné vzít na vědomí, že shledávané údaje byly zaznamenány až sedm let po skončení třicetileté války a skutečné škody hned vzápětí po válce byly dost možná ještě o něco vyšší a část z nich již mohla být v době visitace napravena.

V Berní rule je Kaznějov uveden v rámci panství kaceřovského, jež celé patřilo k plaskému klášteru a jehož visitace proběhla pravděpodobně 10. března 1655⁹⁶. Nález zaznamenaný komisí však o Kaznějově (potažmo celém panství Kaceřov) nepodává obraz velmi optimistický. K roku 1654 bylo ve vsi usazeno celkem osm

⁹⁴ KOČKA, Václav, ref. 80 (s. 28) – autor označuje zmiňovaný pluk za gallasovský, ale vzhledem k tomu, že sám Matyáš Gallas zemřel již v roce 1647, předpokládám, že je zřejmě myšleno vojsko, jež měl hrabě původně pod svým velením, ale v době, jež je uváděna, mělo již jiné vedení. Životní data Matyáše Gallase převzata z: *Encyclopædia Britannica [online]*. Heslo „Matthias Gallas, Count von Campo.“ Encyclopædia Britannica Inc., 2012 - [cit. 20. března 2012]. Dostupný z WWW: <<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/224235/Matthias-Gallas-count-von-Campo/>>.

⁹⁵ přesněji od 18. září 1654 do 14. března 1655 – *Berní rula. 23, Kraj Plzeňský. Díl I.* ed. M. Doskočilová. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1952. (s. 7).

⁹⁶ Marie Doskočilová uvádí rozpor mezi datem uvedeným ve zdání o kaceřovském panství a pravděpodobným itinerářem visitace. – *Berní rula*, ref. 95 (s. 230).

hospodářů, z nichž všichni jsou označeni jako sedláci. Jednalo se o: Jiříka Karáska, Jiříka Jindru, Jiříka Ulhola, Martina Kučeru, Bartoně Matese, Bartoně Foska, Jakuba Karluvic a Matěje Jindru⁹⁷. Každý z těchto hospodářů má přiznáno 12 strychů polností. Toto číslo zdá se, v porovnání s ostatními vesnicemi zapsanými ke kaceřovskému panství, poněkud nízké. Podíváme-li se na údaje z Kaznějovu nejbližších sousedních vesnic, tedy ze vsí Obora a Rybnice, u obou jsou tato čísla vyšší – u Rybnice pouze nepatrně, rozdíl s Oborou je výraznější. V rámci celého panství jsou tyto hodnoty spíše podprůměrné. Vzhledem k tomu, že nemáme možnost porovnat tuto situaci se záznamy z nějakého soupisu z dřívějších dob, je velmi těžké posoudit významnost tohoto faktu. Je možné, že kaznějovští měli odnepaměti přiděly půdy spíše menší, pravděpodobně kvůli charakteru okolní krajiny a blízkým lesům, a srovnání s jinými vesnicemi není toliko relevantní, ale bez hmotnějších důkazů můžeme o povaze této skutečnosti pouze spekulovat. Další informací, kterou nám rula podává, je počet strychů polí osévaných v zimě a na jaře. První údaj je u všech našich sedláků opět stejný, každý na zimu osíval čtyři strychy svých polí. Druhý údaj se u jednotlivců liší, ale rozdíly jsou maximálně v hodnotách jednoho až dvou strychů; vezmeme-li průměr těchto hodnot, počet strychů osetých na jaře vychází na necelé tři strychy na hospodáře. Z toho vidíme, že dohromady byli kaznějovští sedláci schopni osít sotva polovinu svých polností. Co se týče chovaného dobytka, ani zde uvedená čísla nejsou nijak závratná, ale v tomto případě na tom Kaznějov byl velmi podobně jako ostatní vesnice. Pro obecnou představu o vsi není tady tolik podstatné, co vlastnil který sedlák, a tak dále uvádím jen čísla souhrnná za celou vesnici. V Kaznějově hospodáři disponovali třinácti potahy, chovali šest krav, devatenáct kusů dobytka jalového, jedenadvacet ovcí a sedmačtyřicet sviní. K vesnici patřil také pustý panský mlýn s jedním kolem, záznam o čeledi zmiňuje pouze jednoho ovčáckého pacholka. Kaznějov měl ale ještě jednoho hospodáře, jehož záměrně uvádím zvlášť. Jednalo se totiž o Matěje Kováře, který byl ve vsi

⁹⁷ všechny tyto a následující údaje citovány podle Berní ruly (viz ref. 95) (s. 227).

nově osedlý až od roku 1654. Předcházející údaje nám alespoň částečně reflektují, jak ves mohla vypadat již před třicetiletou válkou a během ní. Je možné, že Matěj Kovář byl usazen namísto statku (či gruntu), který za války vyhořel. Takto alespoň údaje z Berní ruly prezentuje ve svém popise V. Kočka⁹⁸, ale vzhledem ke způsobu, jakým jsou údaje v rule zaznamenány, by se tento závěr dal zpochybnit. Pokud totiž byly statky za války spáleny, je toto v rule na příslušném místě poznamenáno. V případě Kaznějova se takováto poznámka nikde nevyskytuje a ani v celkovém výčtu hospodářů, dobytka, pohořelých atd. panství Kaceřova toto není uvedeno⁹⁹. Zdá se velmi nepravděpodobné, že zrovna u Kaznějova by tento údaj chyběl, když v jiných případech je běžně uváděn. Přesto ale nepochybně nemůžeme Matěje Kováře zcela opomenout, neboť v období po válce a do budoucna již tvořil součást obce a patřil mezi její obyvatele. Jako nově osedlý byl Matěj na určitou dobu osvobozen od berně, ale údaje o jeho majetku byly samozřejmě také zapsány. Dozvídáme se tedy, že sedláku Matějovi náleželo devět strychů polí, přičemž v zimě i na jaře hospodář osíval tři. Patřily mu také dva potahy a z domácích zvířat choval jednu krávu, dva kusy jalového dobytka a pět sviní, ovce neměl žádné. Podle svého nálezu visitační komise navrhla, kolik berně osedlých skutečně vesnice vykazuje, v případě Kaznějova byla tato hodnota pouze dva¹⁰⁰. Jak jsem uvedla výše, obraz Kaznějova, jež získáváme z Berní ruly, ukazuje ves spíše chudou a hospodáře, kteří jen těžko zvládají obdělávat své pozemky. Situace byla však obdobná na celém kaceřovském panství, což nám dokazuje závěrečné zdání visitační komise: „...situm pak loci jako i možnosti poddaných považujícíe nacházíme, že lidé hrubě chudí, málo rolí, neúrodný, kamenitý a sotva kderý přes polovici rolí svých osil, jako i dobytka na malém počtu mají. Protož fundirujícíe se na ty s sněmovním snešením výslovně

⁹⁸ KOČKA, Václav, ref. 14 (s. 138).

⁹⁹ U panství Kaceřova nejsou jako pohořelí dokonce vyznačeni žádní z hospodářů. – *Berní rula*, ref. 95 (s. 67 a 108 – tabulkové přehledy všech vsí a celých panství).

¹⁰⁰ Jak uvádí Doskočilová ve svém úvodu k Berní rule, drobné selské grunty (15-25 strychů) se nepočítaly za celého berně osedlého a počet chalupníků a zahradníků se poměrně k sedlákům převáděl. V Kaznějově jsou hospodáři zapsáni jen jako sedláci, ale uplatněno muselo být tedy první hledisko, vzhledem k tomu, že žádných z kaznějovských hospodářů nedisponoval gruntem větším než dvanáct strychů. – *Berní rula*, ref. 95 (s. 11).

vyjádřené qualitates, kdyby budoucně vedle nich prokračováno [!] býti mělo, vidí se nám, že by panství toto budoucně, pomáhajíce bohatší chudšímu případně přiznávati se mohlo z effective 84½. Ostatních vnově osedlých a pustých pozůstane 8¾. To však bez nejmenšího vyměření a na další opravu slavné hlavní commissí arbitrativie toliko se přednáší.¹⁰¹ Poslední informací, jež nám rula také nabízí a kterou nelze opomenout, jsou poznámky zapsané či spíše připsané do originálního spisu později při různých příležitostech. I u kaznějovských sedláků nalzáme tyto poznámky a dovídáme se tak ještě o něco více o jejich osudech. U hospodářů Martina Kučery, Bartoně Matese a Matěje Jindry je totiž připsána poznámka „vyh. def. k 3. qu. 1674“, ze které se dozvídáme, že jejich grunty v tom roce vyhořely a následně jim byla na tři roky berně odpuštěna - defalciována¹⁰². Jelikož je datum u všech tří hospodářů totožné, nasnadě se nabízí spekulace, že jejich grunty spolu možná sousedily a vyhořely tedy ve stejnou dobu.

Kromě údajů z Berní ruly máme o Kaznějově během let válečných ještě několik dalších zpráv. Pravděpodobně někdy během první poloviny 17. století byla ve vsi postavena kaplička, roku 1630 pro ni měl plaský klášter totiž věnovat zvon¹⁰³. Druhá informace se týká kaznějovské rychty. V této době (přibližně kolem poloviny století) měl rychtářský úřad držet Augustin Bržinský z Poksdorfu, rychta však byla během války spálena a plaským opatem Kryštofem Tenglerem¹⁰⁴ po té přeměněna na poplužní dvůr, k němuž byly svedeny všechny pusté vsi¹⁰⁵. K rodině Kučerů z Kaznějova pak Václav Kočka podává ještě jednu zprávu, ve vsi Nebřeziny měl totiž roku 1667 Jan Kučera z Kaznějova koupit jakési vypálené pozemky a postavit si

¹⁰¹ *Berní rula*, ref. 95 (s. 230) – revisitační komise celkové číslo berně osedlých roku 1656 zvýšila na 86 5/8 (tamtéž s. 109). Není bez zajímavosti uvést, že celkový počet hospodářů (tedy sedláků, chalupníků a zahradníků před poměrným součtem) v Berní rule pro panství Kaceřov je 158.

¹⁰² M. Doskočilová v úvodu k *Berní rule*, ref. 95 (s. 11).

¹⁰³ BUKAČOVÁ, I.; FÁK, J. *Paměť krajiny. V, Soupis drobných památek Dolnobělska a Hornobřízka*. Mariánská Týnice: Muzeum a galerie severního Plzeňska pro Obec Horní Bělá, 2009. ISBN 978-80-87185-08-7. (s. 94).

¹⁰⁴ opatem v letech 1651 – 1666 – BUBEN, Milan, ref. 26 (s.204).

¹⁰⁵ KOČKA, Václav, ref. 14 (s. 138).

dům¹⁰⁶. Taková byla tedy situace vesnice Kaznějova v období třicetileté války a těsně po ní. Z uvedených poznatků nám vyvstává alespoň částečná představa o podobě obce a jejích osudech před koncem 17. století.

¹⁰⁶ KOČKA, Václav, ref. 27 (s. 190).

3. Vývoj vsi Kaznějova do zrušení plaského kláštera

3.1. Situace před polovinou 18. století

Krátce po polovině 17. století, kdy nám do jisté míry zevrubný, alespoň oproti dobám předchozím, obraz o vesnici Kaznějově podává Berní rula, je opět obtížnější sledovat další osudy vsi. Co se týče kaznějovské rychty, o níž byla poslední zmínka z let padesátých či šedesátých, máme o ní zprávu, že na jejím místě nově založený poplužní dvůr se dlouho neudržel. Již roku 1681 jej tehdejší plaský opat Benedikt Engelken¹⁰⁷ nechal zrušit a ke dvoru náležející pozemky byly po té prodány třem nově osedlým za 210 kop¹⁰⁸. Ovšem podrobnější zprávy o samotné vsi Kaznějově v té době a kolem přelomu století bohužel nemáme. Mnohem lepší situace však nastává krátce po nástupu 18. století. O této době nám totiž podává obraz další významný soudobý pramen – Tereziánský katastr. Tereziánský katastr sice vstoupil v platnost roku 1748, avšak data, z nichž tento berní soupis vycházel, pocházela z valné části z období let 1713-1715, kdy byla vypracována berní přiznání. Ačkoli mezi lety 1715-1729 probíhaly visitace ke kontrole údajů z poddanských přiznání, ve výsledném elaborátu byla často zachována data právě z původních přiznání, zejména, co se týče majitelů či nájemníků usedlostí, gruntů apod. Toto se často nezměnilo ani po další visitaci a opětovném přepracování katastru pro zpracování nejen poddanského, ale i vrchnostenského majetku o deset let později¹⁰⁹. Můžeme tedy předpokládat, že v katastru uvedené skutečnosti reflektují právě situaci z počátku století a na tomto základě je možné si udělat představu o vsi Kaznějově a jejích obyvatelích v první polovině 18. století.

¹⁰⁷ opatem v letech 1666 – 1681 – BUBEN, Milan, ref. 26 (s. 204).

¹⁰⁸ KOČKA, Václav, ref. 14 (s. 138).

¹⁰⁹ K obsahu katastrálních spisů, jejich zpracování a dataci se vyjadřují editoři tištěných sumářů Tereziánského katastru v úvodech k jednotlivým svazkům – *Tereziánský katastr český. Sv. 1, Rustikál (kraje A-CH)*. ed. A. Chalupa a kol. Praha: Archivní správa ministerstva vnitra ČR, 1964. *Tereziánský katastr český. Sv. 2, Rustikál (kraje K-Ž)*. ed. A. Chalupa a kol. Praha: Archivní správa ministerstva vnitra ČR, 1966. *Tereziánský katastr český. Sv. 3, Dominikál*. ed. A. Chalupa a kol. Praha: Archivní správa ministerstva vnitra ČR, 1970.
A dále také editoři inventářů archivních fondů Tereziánského katastru.

Stejně jako o půl století dříve v Berní rule, na jejíž příklad zpočátku výsledný elaborát nového katastru navazoval, je obec Kaznějov v příznáních pro výpočet daní opět uvedena v rámci kaceřovského panství, které celé stále patřilo k plaskému klášteru. Podíváme-li se nejprve na celkový přehled vesnice, jak je zpracován ve vydané edici Tereziánského katastru, dozvídáme se, že ve vsi bylo tou dobou celkem patnáct hospodářů, přičemž dvě třetiny těchto hospodářů disponovaly polnostmi v rozmezí 30 – 60 strychů, bonita těchto polí byla oceněna hodnotou šest, vypěstované obilí prodávali poddaní do Manětína¹¹⁰. Plocha pastvin souhrnně pro celou ves byla 47 strychů, luk 43 a lesů 25 strychů; tyto lesy patřily obci a ve fasi je taktéž pro ně uveden jeden myslivec. Zjišťujeme rovněž, že část pozemků panského dvora byla rozdělena a přeměněna na grunty třech sedláků a dvou chalupníků – je pravděpodobné, že tímto pozemkem je míněn právě na konci 17. století opětovně zrušený poplužní dvůr, tedy pozemky bývalé kaznějovské rychty. Většina kaznějovských hospodářů byla povinována robotovat tři dny v týdnu. Jména oněch patnácti kaznějovských hospodářů je nutné hledat v původních materiálech ke katastru. Kolem roku 1718¹¹¹ ve vesnici sídlili sedláci Mates Karásek, Jan Jindra, Rosin Uhrin, Hanuš Kučera, Andreas Motis, Vít Fousek, Bárta Karlovec, Mates Němec, Kašpar Hanzlíček, Hans Lukáš, František Čása a chalupníci Šimon Maděra, Šimon Mareš, Mates Fabián a Václav Daniek¹¹². Podle dalších informací, jež katastr poskytuje, ač ne nezajímavých, se nezdá, že by některý z hospodářů nějak výrazně vybočoval, či se od ostatních příliš odlišoval majetkem, není tedy nezbytně nutné jejich jednotlivé statky detailněji popisovat. Ke statku hospodáře Kučery máme však opět o něco více informací co se týče osobních záležitostí kaznějovských občanů, a to díky Matěji Ondřeji Kondelovi, jež se na kaznějovský statek Kučerů přiženil

¹¹⁰ *Tereziánský katastr. Sv. 2, Rustikál*, ref. 109 (s. 184).

¹¹¹ Datum visitace Kaznějova podle průvodních materiálů ke katastru. – TK.

¹¹² V materiálech TK jsou jména uváděna v německé formě, jejich česká podoba převzata podle KOLDÍNSKÝ, A.; KRÍŽEK, J., ref. 17 (s. 6).

pravděpodobně kolem přelomu 17. a 18. století¹¹³. Matěj Kondel se proslavil jako regionální stavitel, mimo jiné se podílel na stavbě konventu kláštera v Plasích v letech 1711-1736, několika kaplí v okolí, kostela v Mariánské Týnici nebo na stavbě fary v Kralovicích¹¹⁴. Ve dvacátých letech se Kondel usadil v Nebřezinách a za své služby klášteru byl například osvobozen od roboty¹¹⁵. V samotném Kaznějově se však Matěj Kondel nejspíše nikdy neusadil.

Ze soupisu dominikálu v rámci Tereziánského katastru vyplývá, že kaznějovští občané příslušeli k farnosti kostela Sv. archanděla Michaela v Oboře¹¹⁶. V Oboře se nacházela i nejbližší škola v okolí (s jedním učitelem), pokud tedy některé děti kaznějovských hospodářů chodily do školy, bylo to pravděpodobně právě do školy v Oboře. Z dalšího dominikálního majetku plaského kláštera se pak v Kaznějově nacházely dva rybníky – označené v katastru pouze jako rybník horní a dolní¹¹⁷.

3.2. Kaznějov ve světle Josefinských reforem

Tereziánský katastr měl své nedostatky a rozložení berního zatížení bylo velmi nespravedlivé, a proto netrvalo dlouho, než byl oznámen plán na vytvoření nového katastru, jež by zdanil veškerou půdu stejným způsobem, nezávisle na jejím vlastníkovi. Toto rozhodnutí bylo uvedeno v činnost patentem císaře Josefa II.

¹¹³ KOČKA, Václav, ref. 27 (s. 113)

¹¹⁴ KRÍŽEK, J.; HOFMAN, F. *O některých lidech v historii Kaznějova a okolí a jiných zajímavostech*. Kaznějov: Městský úřad, 2008. (s. 19-20).

¹¹⁵ KOČKA, Václav, ref. 27 (s. 191) – Autor uvádí, že opat Evžen Tyttl udělil staviteli dvě milosti: osvobození od roboty a propuštění z poddanství. Narozdíl od první zmínky o Matěji Kondelovi však v této zprávě tvrdí, že Kondel pocházel z Kaznějova („Matyáš Ondřej Kondel, obecně Kučera zvaný, syn někdy Jana Kondela z Kaznějova (statek č. 2), povoláním stavitel...“), což je v rozporu s jeho první zprávou, jež uvádí, že se Kondel do Kaznějova pouze přiřazenil a pocházel z Bílova. Vzhledem k tomu, že ve spisech Tereziánského katastru není uveden žádný statkář jménem Kondel a toto jméno se nevyskytuje ani v dřívější Berní rule, domnívám se, že tato druhá zmínka je zpochybnitelná.

¹¹⁶ Farnost obstarávala vsi Oboru, Kaznějov, Nebřeziny, Býkov a Rybnici a vykazovala 400 duší – *Tereziánský katastr. Sv. 3, Dominikál*, ref. 109 (s. 332).

¹¹⁷ viz ref. 116.

z 20. dubna 1785¹¹⁸. Součástí plánu pro nově vytvořený katastr bylo kromě zrovnoprávnění půdy rustikální s půdou dominikální i přesné vyměření veškeré půdy ke zdanění – katastr se nezabýval půdou nezemědělskou, jako jsou například silnice, potoky a podobně. Důležitým prvkem byla i změna dosavadních berních jednotek, místo usedlosti byl zaveden pojem pozemek (či parcela), kterému bylo přiděleno i speciální topografické číslo, namísto panství byla určena katastrální obec o víceméně dané rozloze¹¹⁹. V mnoha případech pozemky jednoduší k měření (pravidelné a snadno dostupné) měřili sedláci sami podle návodu vydaného za těmito účely a ne zkušení zeměměřiči. Za jednotku plošné výměry byla určena vídeňská jitra a čtvereční sáhy¹²⁰. Všechna měření a vypočítání nových zdanění byla dokončena v celkem krátkém čase a byla hotová už v roce 1789. V návaznosti na katastr vyšel i nový berní a urbaniální patent, který poddanskou robotu převáděl na peněžní dávky. Celkové poddanské zatížení pak bylo propočítáno i v souvislosti s náklady na obdělávání příslušné půdy, poddanému mělo za všech okolností zůstat alespoň 70 procent hrubého výnosu z půdy¹²¹.

Pozemková trať Kaznějova, určená podle zásad stanovených pro výpočty výměr, čítala 95 pozemků¹²². Z toho 420 jiter a 960 čtverečných sáhů tvořila pole, 48 jiter a 879 čtverečných sáhů louky a 2216 jiter a 720 čtverečných sáhů lesy¹²³. U těchto pozemků je pak jejich roční výnosnost zaznamenána následovně: obilní výnosnost je v katastru uvedena v měřících, které pro pšenici udávají hodnotu 569, pro žito 2835, pro ječmen 856 a pro oves 2662; výnos z luk uváděný v centýřích odděluje výnos

¹¹⁸ BUMBA, Jan. *České katastry od 11. do 21. století*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-2318-1 (s. 41).

¹¹⁹ Katastrální obec neodpovídala jedné obci či vesnici, ale mnohdy zahrnovala vesnic několik, jež dohromady tvořily jeden berní celek. – KYSILKA, Karel. Příručka české genealogie – fragment. In: *Genea* [online]. OS Genea, ©2010 [cit. 28. března 2012]. Dostupné z WWW: <<http://www.genea.cz/informace/stara-genea/genealogicka-prirucka/>>

¹²⁰ BUMBA, Jan, ref. 118 (s. 44) – 1 jitra se rovnalo 1600 sáhům.

¹²¹ KYSILKA, Karel, ref. 119.

¹²² Kaznějov je v katastru uveden společně s obcí Horní Bříza, dohromady je u nich rozepsáno 212 pozemků. – JK.

¹²³ JK – hodnoty uvedené výše byly z praktických důvodů oproti přesným hodnotám v katastru autorkou zaokrouhleny dolů na celá čísla.

sena a výnos otavy, přičemž sena je uvedeno 201 centýřů, otavy 68; výnos z lesních pozemků rozlišuje dřevo tvrdé a měkké, v Kaznějově tvořil výnos tvrdého dřeva 277 sáhů a měkkého 1811 sáhů¹²⁴. Součástí záznamu o obci v katastru tvoří také pečlivé popsání hranic, jež bylo pro Kaznějov s přičleněnou Horní Břízou vypracováno v květnu roku 1787.

V neposlední řadě katastr samozřejmě pečlivě zaznamenával jména hospodářů, jež v obci žili a jimž příslušely dané pozemky. Není bez zajímavosti, že počet sedláků se od dob vypracování Tereziánského katastru nezměnil. Josefínský katastr uvádí těchto patnáct sedláků: Jan Motis, Martin Daniek, Tomáš Čása, Jan Hanzlík, Šimon Neměc, Vojtěch Mareš, Jakub Beránek, Štěpán Karlovec, Vojtěch Kožíšek, Matouš Hanzlíček, Mikuláš Urban, Tomáš Babor, Jakub Karlovec, Martin Hanzlíček, Matěj Koudela¹²⁵. V tomto období, tedy koncem 18. století, neměl Kaznějov ještě svou vlastní kroniku, některé údaje o kaznějovských obyvatelích však dostaly místo například v kronice blízké vsi Obora. Podle kroniky tak například roku 1786 v Kaznějově po zásahu blesku vyhořely dva domy, roku 1788 se konala svatba v rodinách Kožíšků, Němců a Hanzlíčků, 26. září 1789 zemřel sedlák Jan Motis¹²⁶.

Další reformou císaře Josefa II., jež určitým způsobem změnila status obce Kaznějov, bylo rušení klášterů, které postihlo i cisterciácký klášter v Plasích. K rušení klášterů vedlo panovníka více příčin, ale jednu z hlavních je možné vidět v zásadách dobového smýšlení a „merkantilistického populacionismu“, kde převládal názor, že „církevní majetek je málo produktivní a málo zdaněný, hierarchicky organizovaný klérus představuje příliš nákladný aparát, celibát odporuje lidské přirozenosti i příznivé populační bilanci státu, množství svátků omezuje píli obyvatelstva, zaslibování nezletilých řeholnímu životu jde na úkor počtu platných

¹²⁴ JK – všechny hodnoty zde opět zaokrouhleny dolů na celá čísla.

¹²⁵ Česká podoba jmen opět podle KOLDÍNSKÝ, A.; KRÍŽEK, J., ref. 17 (s. 6).

¹²⁶ KRÍŽEK, Josef. *Rod Kondelů a Čásů*. Kaznějov: Josef Krížek, 2004. (s. 86).

občanů i stavu finančních prostředků v zemi¹²⁷. Rušení postihlo ty kláštery, které císař považoval za „neužitečné instituce, které jsou břemenem pro poddané“¹²⁸, čili zejména kláštery řádů žebravých, či kontemplativních, které neprovozovaly veřejně prospěšnou činnost jako například správu nemocnic anebo řízení škol. Dekrety vyhlašující zánik klášterů byly vydávány v několika vlnách od počátku 80. let 18. století. Plaský klášter postihnul dekret vydaný 24. října 1785 a řeholníkům doručený 9. listopadu 1785¹²⁹. Veškerý majetek kláštera, oceněný na 1 400 282 zlatých, byl převeden do státního Náboženského fondu, který měl sloužit k financování přeměny církevní správy; kromě vsi Kaznějova statky plaského kláštera zahrnovaly dalších 55 vesnic, město Kralovice a 16 dvorů¹³⁰.

Z více než šestisetleté historie kláštera byl Kaznějov součástí jeho majetků zhruba čtyři sta let, zrušení kláštera tak vytvořilo jakýsi mezník i v historii samotné obce.

¹²⁷ BĚLINA, Pavel a kol. *Dějiny země Koruny české II. Od nástupu osvěcenství po naši dobu*. 2. vyd. Praha: Paseka, 1993. ISBN 80-85192-60-8. (s. 15).

¹²⁸ MEDEK, Václav. *Cesta české a moravské církve staletími*. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1982. (s. 269).

¹²⁹ BUBEN, Milan, ref. 26 (s. 200).

¹³⁰ viz ref. 129.

4. Obec Kaznějov od počátku 19. století do roku 1918

4.1. Počátky důlního a chemického průmyslu v Kaznějově

Po přelomu 18. a 19. století fungoval Kaznějov dále téměř nerušeně jako spíše menší ves, se svými ani ne dvaceti usedlostmi, avšak tato situace se měla brzy změnit. V průběhu 19. století se Kaznějov stal vsí mnohem významnější než v dřívějších dobách a postupně se začal rozrůstat až do dnešní podoby již ne vsi, ale města. Velký podíl na zviditelnění Kaznějova a jeho zlepšujícím se postavení měl obzvláště vliv průmyslu, který se na Kaznějovsku začal rozvíjet právě počátkem 19. století. Na území severního Plzeňska existovaly již zhruba od dob středověku doly vitriolové břidlice a kamencové hutě, minerály z nich získané se využívaly například k výrobě nejrůznějších síranů nebo také k výrobě tzv. plaského prášku¹³¹, avšak v přímé blízkosti Kaznějova se tehdy doly nenacházely a Kaznějov byl mimo zónu zájmu horních podnikatelů. Tato situace se změnila v desátých letech 19. století zásluhou Johanna Davida Starcka. Starck pocházel z tkalcovské a obchodnické rodiny v Kraslicích a aktivně se zajímal nejen o výrobu látek, ale zejména o jejich prodej. Po té, co zjistil, že lépe vybělené látky budou cennější, snažil se získat zkušenosti s bělením látek dýmavou kyselinou sírovou, zvanou oleum¹³². Dovoz kyseliny sírové však byl problematický, a tak Starckovi nezbývalo, pokud chtěl dále rozvíjet své tkalcovské podnikání, začít s její výrobou v Čechách. První olejna byla zřízena na Sokolovsku ještě před koncem století. Zpočátku byly tovární pece vytápěny dřívím, ale brzy se spotřeba dřeva stala neúnosnou, a proto začal J.D.Starck vyhledávat ložiska uhlí v blízkosti míst, kde získával vitriolovou břidlici¹³³. Jednou ze Starckových prvních minerálních dílen na Plzeňsku byla dílna v Hromnici, v jejíž

¹³¹ FENCL, František. Z historie dolování vitriolové břidlice v povodí řeky Berounky a jejích přítoků. In: *Sborník Muzea okresu Plzeň-sever*. Mariánská Týnice: Muzeum okresu Plzeň-sever Mariánská Týnice – Kralovice, 1977, s. 46-67. – Plaský prášek byl minerální prášek užívaný jako žaludeční lék.

¹³² JISKRA, Jaroslav. *Johann David Edler von Starck a jeho podíl na rozvoji hornictví a průmyslu v západních a severozápadních Čechách koncem 18. a v 19. století*. Sokolov: Krajské muzeum Sokolov, 2005. ISBN 80-86630-05-6. (s. 6).

¹³³ FENCL, František, ref. 131.

blízkosti bylo uhlí nalezeno nedaleko od vsi Obora. Od Obory již není ke Kaznějovu daleko a zrovna v okolí Kaznějova bylo roku 1819 objeveno ložisko kamenného uhlí. Nález učinili bánštit podnikatelé Josef Gitter a František Prusík, kteří „22. září 1819 obdrželi propůjčku na jednu dvojitou důlní míru s názvem Francisci (František) s výměrou 2 x 45 116 m²“¹³⁴. K těmto dvěma podnikatelům se později připojili ještě Antonn Kirttner, Theodor Gitter a Johann David Starck, který následně roku 1822 práva svých společníků odkoupil, neboť uhlí potřeboval pro olejnu v Hromnici. Téhož roku vyplatil také podílníky druhého kaznějovského uhelného dolu, jenž byl objeven roku 1821 a dostal jméno Adalberti (Vojtěch)¹³⁵. Jelikož těžba uhlí v Kaznějově čile rozkvétala, Johann Starck se rozhodl přenést sem i výrobu olea. Roku 1833 byla v Kaznějově založena nová továrna na oleum a také hrnčírna na výrobu nádob, jež se užívaly při chemické výrobě a transportu produktů – Starck tak snižoval svou závislost na dodavatelích, případně i celkové náklady na výrobu a distribuci¹³⁶. S továrnou, která byla rozšířena o výrobu kyseliny solné a dusičné, pak začala růst i samotná ves. Johann Starck nechal vybudovat několik dělnických kolonií a úřednické byty. Hlavní budova, kde sídlilo ředitelství Starckových závodů, získala přezdívku „zámeček“¹³⁷. Továrna i stávající uhelné doly byly soustavně modernizovány - pro účely těžby bylo roku 1837 v kaznějovských dolech použito první parní čerpadlo na vodu a o dva roky později byl k těžbě postaven žentour s koňským pohonem¹³⁸. Během dvou desítek let si Kaznějov díky Starckovým závodům vybudoval skvělou reputaci v průmyslovém světě, neboť jejich produkty byly vyváženy i do zahraničí. Výrazně také změnil svůj status malé, nepřilíš

¹³⁴ JISKRA, Jaroslav, ref. 132 (s. 155).

Důlní míra určovala pozemek na povrchu země, pod nímž mohli držitelé dolovat; zpravidla čítala 12 544 čtverečných sáhů. – FENCL, František, ref. 131.

¹³⁵ JISKRA, Jaroslav, ref. 132 (s. 156).

¹³⁶ ŽALOUDEK, František. Vítězná byla naše cesta. In: *Sborník Muzea okresu Plzeň-sever*. Mariánská Týnice: Muzeum okresu Plzeň-sever Mariánská Týnice – Kralovice, 1977, s. 68-79.

¹³⁷ viz ref. 135. Nové stavby a události kolem továrny zmiňuje také FLEK, Jindřich. Česká kyselina sírová a vitriolový průmysl v Čechách. *Sborník Vysoké školy chemicko-technologické v Praze, A 14*. Praha: SPN, 1977. ISSN 0373-837X. (s. 99) a věnuje se jim i *Výpis z kroniky obce Kaznějov: chemický průmysl v 19. století*. Knihovna Muzea a galerie severního Plzeňska v Mariánské Týnici.

¹³⁸ KOLDÍNSKÝ, A.; KRÍŽEK, J., ref. 17 (s. 7).

významné vsi i svou fyzickou podobu, na níž se nutně podepsal jak vznik uhelných dolů v okolí, tak nejrůznější stavební úpravy spojené s továrnou a přísunem nového obyvatelstva, zaměstnaného buď v dolech anebo v továrně.

4.2. Kaznějov v rámci Stabilního katastru

Zatímco na lokální úrovni probíhala v Kaznějově, můžeme říci, chemicko-průmyslová revoluce, která samozřejmě souvisela s celkovou průmyslovou revolucí v tomto období, v celé zemi touto dobou probíhala také revoluce jiná, revoluce v evidenci pozemků a nemovitostí. Josefský katastr z osmdesátých let 18. století se po smrti Josefa II. neudržel dlouho a byl nahrazen takzvaným Tereziánsko-josefským katastrem, který slučoval některé prvky Josefského katastru s předreformním rozdělením půdy na rustikál a dominikál, jež zvýhodňovalo vrchnost. Již delší dobu se však zdálo zřejmé, že další případné zpracování katastru bude potřeba založit na důkladném zmapování a ocenění pozemků a nemovitostí. Zatímco v době vlády Marie Terezie se od přesného mapování území upustilo a v době Josefa II. sice pozemky měřeny byly, ale ne s naprostou důkladností a zejména poměrně ve spěchu, přípravy nového katastru nebyly rozhodně podceněny. Císař František I. dal podnět k vypracování nové pozemkové daně již roku 1806 a o čtyři roky později, 21. srpna 1810, vydal rozkaz ke zřízení Dvorské komise pro úpravu daně pozemkové, jež byla obdařena mnoha pravomocemi a měla za úkol vypracovat nový systém daní¹³⁹. Komise po několik let vymýšlela, jakým způsobem bude k měření přistoupeno, a připravovala a zkoušela různé návrhy. Teprve o sedm let později, 23. prosince 1817¹⁴⁰, císař podepsal patent o pozemkové dani, který mimo jiné určil, pro které části rakouských zemí bude katastr založen, nebo kdo bude provádět měření a oceňování výtěžků půdy. Samotné zeměměřické práce trvaly v Čechách přes

¹³⁹ BUMBA, Jan, ref. 118 (s. 51).

¹⁴⁰ BUMBA, Jan, ref. 118 (s. 56).

patnáct let a víceméně teprve po jejich ukončení se přistoupilo k ocenění výnosu plodin na daných pozemcích. Vytvoření katastru se protáhlo bezmála na půl století, proto se ani stabilní katastr nevyhnul některým problémům (například rozdílům v ocenění jednotlivých zemí, neboť mezi jejich oceňováním uplynulo delší časové období, během něhož se hospodářské poměry změnily), přesto vzniklo dílo monumentální a nedocenitelné. Platnost stabilního katastru byla vyhlášena roku 1860 za vlády císaře Františka Josefa I. a ve své revidované formě se katastr udržel až do vzniku Československé republiky.

Jak již bylo řečeno, prvním krokem k vypracování katastru a nové pozemkové daně bylo pečlivé změření pozemků a vytvoření map jednotlivých katastrálních obcí, tzv. indikačních skic. Indikační skica vsi Kaznějova a k ní příslušející protokoly o zastavěných i hospodářských parcelách jsou datovány k roku 1839. V této době bydleli v obci následující hospodáři: Antonín Motis, Jiří Kondel, Matěj Hanzlíček, Václav Hanzlíček, Martin Karlovec, Jan Henžlík, Jan Urban, Jakub Hanzlíček, Matěj Kožíšek, Antonín Karlovec, Jan Karlovec, Václav Patejdl, Václav Kožíšek, Antonín Němec, Martin Henžlík, Martin Henžlík, Václav Kožíšek, Martin Hanzlíček, Matěj Karlovec, Martin Daniek, Vojtěch Čása, Martin Hanzlíček, Jan Daniek, Antonín Motis a Martin Šebek¹⁴¹. Kromě těchto obyvatel Kaznějova některé domy v obci vlastnil také kancléř Klement Václav Lothar Metternich, kterému tou dobou patřil plaský klášter a další majetky v okolí¹⁴² a samozřejmě Johann David Starck se svou továrnou a takzvaným Zámkem. Dalšími hospodáři, kteří měli zápisy v obci, byli

¹⁴¹ SK – jména počestěna a sjednocen pravopis oproti menším odchylkám v původním německém textu (např. jméno Hanzlíček se vyskytuje ve formě Hanslitschek nebo Hansliczek).

Vzhledem k tomu, že i v dokumentech katastru z jednoho roku se někdy jména u jednotlivých parcel či domů neshodují a mnoho z nich je pozdějšími zápisy přeškrtnuto a přepsáno na jména nových držitelů, byla pro předchozí výčet použita jména vepsaná ve skice, doplněná o pokud možno původní jména z příslušných protokolů (Bau Parzellen Protocoll, Grund Parzellen Protocoll, Alphabetisches Verzeichniß der Gemeinde Kasniau, Häuser Verzeichniß). Jména jsou uvedena v pořadí podle domovních čísel.

Pokud se některé jméno vyskytlo u více domů a nebylo jasné, zda se jedná o jednu osobu či shodu jmen, avšak zápisy dalších parcel se u obou osob také lišily, ponechala jsem i v předchozím výčtu jméno dvakrát.

¹⁴² Kancléř zakoupil panství Plasy s Bělou, Krašovem a Kaceřovem v roce 1826 ve veřejné dražbě. – BUBEN, Milan, ref. 26 (s. 201).

například Jan Schuldesfeld, ten ovšem nebydlel v Kaznějově, nýbrž v Krašovicích, a pozemky jemu zapsané na katastru obce se také povětšinou nachází na jejím okraji při hranicích s katastrem krašovickým, nebo Václav Hinek z Rybnice. Kaznějovští hospodáři vlastnili kromě polností a luk nadále i některé lesní parcely, ovšem jak se zdá ze zakreslení ve skice, většinou tyto pozemky sdílelo několik majitelů; největší lesní plochy na katastru obce pak patřily k metternichovskému panství.

Při pohledu na indikační skicu nemůžeme opomenout ani vyznačení hájovny Újezd a přilehlého lesa se stejným jménem. Jejich jména jsou jediným pozůstatkem po kdysi pusté vsi Újezdu, někdy také Újezdci, o které již také byla řeč výše¹⁴³.

Popsání kaznějovských hospodářských pozemků a ocenění jejich výnosu pochází z roku 1857. Podle protokolu ze 4. června 1857, byla obecní pole rozdělena do tří tříd, louky do dvou, zahrady a pastviny byly zařazeny do jedné třídy, lesům byly přiřazeny dvě třídy, poznačeny jsou jen lesy vysoké. Dále je v protokolu uvedeno, kde se dané pozemky nacházejí a jaké mají vlastnosti, jaké jsou podmínky k pěstování. Dozvídáme se z něj, které plodiny se na kaznějovských polnostech jednotlivých tříd pěstovaly¹⁴⁴: na polích první třídy to byla zejména pšenice, ječmen, žito, oves, okrajově brambory, vika, zelí, len; na polích druhé třídy se z obilí pěstovalo méně pšenice, z dalších plodin spíše brambory, hrách a vika; na polích třetí třídy se pěstoval oves a žito a z vedlejších plodin brambory. Všechny zmiňované pěstované plodiny byly podle záznamu dobré kvality. Ze záznamu o zahradách vyplývá, že z ovocných stromů převládaly jabloně, hrušně a slivoně, veškeré jejich ovoce se pak spotřebovávalo v domácnostech.

¹⁴³ viz kapitola 2.2. Více ke vsi Újezdu ROŽMBERSKÝ, Petr. Stav poznání středověkých zaniklých vesnic na území okresu Plzeň-sever. In: *Severní Plzeňsko – vlastivědná ročenka*. Mariánská Týnice: Muzeum a galerie severního Plzeňska v Mariánské Týnici, 1993, s. 1-37. K historii vsi Újezd také KOČKA, Václav, ref. 14, s. 138-140.

¹⁴⁴ Protokol uvádí, že zaznamenané podmínky polí první třídy byly sledovány na vzorovém pozemku Jana Henžlika, druhé třídy na pozemku Matěje Kožíška a třetí třídy na pozemku Václava Patejdla. – SK.

V letech následujících po vyhlášení platnosti katastru byly více či méně pravidelně do katastrálních záznamů doplňovány informace o změnách ve vlastnictví pozemků, v nichž můžeme pozorovat nejen změny majitelů v rámci jedné rodiny či nově přistěhovaných obyvatel, ale také změny, které měl na svědomí další průmyslový vývoj v obci. Například v 70. letech 19. století zde vidíme, které pozemky byly odkoupeny za účelem stavby železniční dráhy z Plzně do Duchcova¹⁴⁵. Právě díky dalšímu rozvoji v souvislosti s chemickou továrnou se také od poloviny do konce 19. století zdvojnásobil počet domů v obci a zhruba ztrojnásobil počet obyvatel¹⁴⁶.

4.3. Vývoj průmyslu v Kaznějově po polovině 19. století

Starckovy chemické závody jsme opustili kolem poloviny století, kdy probíhaly nejrůznější modernizace strojních zařízení a také výstavba budov spojených s provozem továrny. I v dalším období továrna čile prosperovala. Od 40. let 19. století vedl Starckovy závody syn Johanna Davida Starcka, Johann Anton Starck. Johann David Starck zemřel 10. listopadu 1841 v Praze¹⁴⁷, ale jeho nejmladší syn dále úspěšně rozvíjel rodinné podnikání, včetně výrobního zaměření továrny v Kaznějově. Výroba kyseliny solné a dusičné byla sice v Kaznějově zakrátko ukončena a přenesena do továrny v Břasích, namísto toho se tu však začal roku 1847 z kostí vyrábět fosfor. Kosti, spolu s fosfority a také guanem, se mimo toho zpracovávaly i k výrobě superfosfátu, jenž se používal k hnojení. Ani výroba fosforu se však dlouho v Kaznějově neudržela, pro nedostatek kostí byla již roku 1868 ukončena¹⁴⁸. Plánovaná výstavba zmíněné železniční dráhy nicméně podnítila další Starckovy zájmy na udržení kaznějovského průmyslu, díky nimž roku 1870

¹⁴⁵ Dráha plzeňsko-břežanská se začala stavět roku 1872. – ŠIROKÝ, Václav. Chemická továrna v Kaznějově. *Vlastivědný sborník okresu rakovnického s Křivoklátskem a kralovického s Manětínskem*, 1934, roč. 4, s. 65-66, 78-80, 94-96, 121-122, 132-133.

¹⁴⁶ Souhrnnou statistiku o počtu domů a obyvatel v průběhu vybraných let uvádí KOLDÍNSKÝ, A.; KRÍŽEK, J., ref. 17 (s. 17).

¹⁴⁷ JISKRA, Jaroslav, ref. 132 (s. 7).

¹⁴⁸ FLEK, Jindřich, ref. 137 (s. 99).

Johann Anton investoval do otevření nového černouhelného dolu. Tou dobou už pátý kaznějovský důl, zvaný David nebo také Na Radosti, začal být hlouben ještě před výstavbou železnice a první uhlí zde bylo vytěženo roku 1872¹⁴⁹. I tento důl byl vybaven nejmodernějšími stroji – silným parním vodním čerpadlem, schopným čerpat vodu z hloubky 120 metrů, a parním těžním strojem k vyvážení uhlí na povrch¹⁵⁰. Po zprovoznění nové železniční dráhy, které se uskutečnilo 16. října 1871, byly i k dolu přivedeny koleje a na trati v blízkosti Kaznějova nechal Starck zbudovat nakládací rampu¹⁵¹. Protože novému kaznějovskému dolu byl předvídan velký potenciál, byly v jeho blízkosti záhy vystavěny i další olejny. Roku 1874 se tak zrodila nová chemická továrna, jež později dokonce nahradila továrnu původní. První výrobou, která byla do nové továrny přenesena, byla výroba umělých hnojiv, superfosfátu¹⁵². Během 80. let se v chemické továrně začaly vyrábět nové produkty; byla například obnovena výroba kyseliny dusičné destilací ledku a kyseliny sírové, vyráběl se síran hlinitý, který svým užitím v mnoha ohledech konkuroval kamenici (síranu hlinitodraselnému) a který se využíval k barvení vlny na černo¹⁵³. Ve stejné době ovšem začala postupně ve Starckově továrně uvadat dosavadní výroba olea. V Německu, které bylo jedním z hlavních odběratelů olea z kaznějovské továrny, se oleum začalo vyrábět novou tzv. kontaktní metodou a odběratelé rázem přestali být závislí na dodávkách Starckových závodů¹⁵⁴. Chemickou továrnu ustoupení od staré výroby olea zasáhlo jen zčásti, neboť tou dobou bylo spektrum jejích výrobků již

¹⁴⁹ FLEK, Jindřich, ref. 137 (s. 99), JISKRA, Jaroslav, ref. 132 (s. 156). – Jiskra dále uvádí, že již předtím, v 60. letech, byl zaražen hlubinný důl Martini a v jiné části obce také propůjčeny tři dolové míry s názvem Barbara. Plánovaná železnice měla procházet dolovým polem právě těchto důlních měř.

¹⁵⁰ JISKRA, Jaroslav, ref. 132 (s. 157).

¹⁵¹ JISKRA, Jaroslav, ref. 132 (s. 158).

¹⁵² FLEK, Jindřich, ref. 137 (s. 101).

¹⁵³ FLEK, Jindřich, ref. 137 (s. 100) – kamenec se využíval v barvířství, koželužství, ke klížení papíru. K problematice využití kamence a jeho těžby ve světě i na našem území FLEK, Jindřich. *Z dějin kamence*. (Zvláštní otisk z „Chemického obzoru“, 1938, č. 4-7.) Praha: vlastním nákladem, 1938.

¹⁵⁴ FLEK, Jindřich. *O zaniklém kamenečném a vitriolovém průmyslu na Plzeňsku*. (Zvláštní otisk z časopisu „Chemický obzor“, 1942, roč. XVII., č. 4 a 5.) Praha: Knihtiskárny Typus, 1942. (s. 34). Zaniklému chemickému průmyslu na Plzeňsku se věnuje i VONDRUŠKA, Felix. *O zaniklém chemickém velkopřůmyslu plzeňského kraje*. Plzeň: Vlastivědné nakladatelství a knihkupectví M. Lábkové, 1933.

značně široké a nadto netrvalo dlouho a nový způsob přípravy dýmavé kyseliny sírové byl zaveden i v Kaznějově. Přispělo ovšem k uzavření staré chemičky a k přenesení veškerého provozu do továrny u dolu David. Stará továrna navíc 7. září 1898 částečně vyhořela, což její osud zpečetilo, roku 1901 tak byl starý chemický závod nadobro uzavřen¹⁵⁵. Před koncem 19. století ustala činnost i v kaznějovských dolech. Místní uhelné vrstvy byly v 90. letech již téměř vyčerpány a do roku 1895 se s těžbou uhlí v Kaznějově úplně přestalo¹⁵⁶. Na přelomu 19. a 20. století působila rozsáhlá, dříve víceméně rodinná Starckova firma jako akciová společnost. Johann Anton Starck zemřel roku 1883 bez dědiců a svůj podíl odkázal obchodnímu řediteli Antonu Schoblochovi, který roku 1885 společnost zakcionizoval – firma získala jméno „Dolové a průmyslové závody, dříve Johann David Starck“¹⁵⁷. Pod tímto názvem společnost fungovala až do svého znárodnění po druhé světové válce.

Jak důlní, tak chemický průmysl přivedl do Kaznějova nespočetně dělníků. Havíři a „olejkáři“, pro něž byly mimo jiné vybudovány při obci dělnické kolonie, se účastnili i kulturního života v okolí. František Zetek¹⁵⁸ popisuje, jak vypadaly havířské slavnosti, které se konaly při kostele Sv. archanděla Michaela v blízké Oboře. Při nejrůznějších církevních svátcích se havíři ve svých uniformách vydávali na „Havířskou louku“, kde pro ně byla sloužena mše. Horníci měli také vlastní kapelu o asi třiceti hudebnících. V červenci se konala slavnost svatoprokopská, jíž se zúčastňovali havíři i další obyvatelé z širokého okolí a kde přítomní horníci i olejkáři dostali zdarma oběd. Přítrž těmto slavnostem učinily hornické stávky v 80. letech 19. století, poslední slavnost se konala v Jalovčinách roku 1881. Počátkem roku 1882 vypukla na Plzeňsku hornická stávka požadující zvýšení mezd, snížení pracovní doby atd., jíž se účastnili i havíři ze Starckových závodů – z celkového počtu 1500

¹⁵⁵ FLEK, Jindřich, ref. 137 (s. 100).

¹⁵⁶ ŽALOUDEK, František, ref. 136.

¹⁵⁷ JISKRA, Jindřich, ref. 132 (s. 8).

¹⁵⁸ ZETEK, František J. *Popis politického okresu kralovického*. Kralovice: Kralovický okres, 1932. (s. 432-438). O havířských slavnostech také ŽALOUDEK, František, ref. 136.

havířů, kteří pro společnost pracovali, stávkovalo na 900 z nich¹⁵⁹. Požadavkům stávkujících nebylo vyhověno a vzhledem k tomu, že od let devadesátých uhelná těžba v Kaznějově pomalu ustávala, slavnosti již nebyly obnoveny.

Po přelomu století se kaznějovští dělníci začali organizovat v rámci dělnického hnutí a roku 1904 tak zde pracovníci z chemické továrny založili dělnickou odborovou organizaci „Lučebník“¹⁶⁰. Roku 1907 pak byla v obci zřízena Dělnická tělocvičná jednota¹⁶¹.

V okolí Kaznějova se kromě uhlí těžil i kaolin. Ložisko kaolinu mezi Kaznějovem a Horní Břízou bylo nalezeno při hledání uhlí a jeho těžba započala nejprve roku 1882 v Horní Bříze a později, roku 1904, i v Kaznějově na pozemcích patřících původně k plaskému panství¹⁶². Těžilo se povrchovou i hlubinnou metodou. Kaolinové závody v Horní Bříze a Kaznějově si navzájem konkurovaly, a tak se záhy objevily snahy oba podniky spojit. Nakonec byla mezi lety 1915 až 1920 kaznějovská kaolinka dočasně pronajata akciové společnosti „Západočeské továrny kaolinové a šamotové v Horní Bříze“, která částečně vylepšila postupy získávání kaolinu ze surové vytěžené hmoty¹⁶³. Stejně jako dříve doly uhelné a chemická továrna, poskytly kaolinové doly mnoho nových pracovních míst pro obyvatele z širokého okolí. Někteří dělníci přicházeli za prací do Kaznějova například až z Kralovic, jelikož tam byl pracovních příležitostí na počátku 20. století nedostatek – „dělnictvo bylo odkázáno na práci v okolních cihelnách, chodilo až do Kaznějova a Horní Břízy do keramických továren“¹⁶⁴.

¹⁵⁹ ŽALOUDEK, František, ref. 136.

¹⁶⁰ ŽALOUDEK, František, ref. 136. Zetek uvádí, že to byla první odborová organizace lučebních dělníků vůbec. – ZETEK, František, ref. 158 (s. 192).

¹⁶¹ ZETEK, František, ref. 158 (s. 191-192).

¹⁶² ROYOVÁ, B.; SÝKORA, M. *100 let těžby kaolinu v Kaznějově*. Kaznějov: Miroslav Sýkora, 2005. (s. 5) – O vytvoření dolu a stavbě plavírny kaolinu rozhodl Pavel Metternich-Winneburg a již od roku 1901 byly od místních odkupovány pozemky, aby mohla být k dolu přivedena vlečka železniční dráhy, než se začne s těžbou.

¹⁶³ ROYOVÁ, B.; SÝKORA, M. ref. 162 (s. 6) – Ve dvacátých letech kaolinku vedli opět Metternichové; k trvalému spojení se závodem v Horní Bříze došlo až roku 1931.

¹⁶⁴ BUKAČOVÁ, Irena, ref. 38 (s. 51).

Obě průmyslová odvětví, těžba a zpracování kaolinu a chemický průmysl, se v Kaznějově udržela až do dnešní doby a dále tak určovala rozvoj i vzhled obce.

4.4. Další skutečnosti z historie obce Kaznějova koncem 19. a počátkem 20. století

Ačkoliv vývoj vsi byl od devatenáctého století formován zejména právě úspěšně se vyvíjejícím průmyslem a významnými událostmi s ním spojenými, pozadu nezůstávaly ani jiné aspekty života obce. Postupně se utvářely také nové kulturní a sociální instituce, jež se promítaly do života obyvatel vesnice. Na tomto místě bych tedy chtěla jen velmi stručně přiblížit některé skutečnosti z této stránky vývoje Kaznějova.

Velký nárůst obyvatelstva následkem průmyslového rozvoje obce zapříčinil mimo jiné i to, že místním dětem již nestačilo docházet do školy v Oboře, Kaznějov potřeboval školu vlastní. Škola byla zřízena od 1. ledna 1875, ovšem na dlouhou dobu byly její prostory pouze provizorní, neboť pro účely vyučování nebyla postavena nová budova, ale jen pronajat bývalý hostinec¹⁶⁵. Předpokládalo se, že v brzké době bude uskutečněna stavba nové, vhodnější budovy, na tu si však musely kaznějovské děti počkat až do třicátých let 20. století¹⁶⁶. Zpočátku byly v obci otevřeny dvě třídy, deset let po založení školy bylo již potřeba otevřít další třídu a po přelomu století byly už i tři třídy nedostatečné. Budova bývalého hostince začátkem století nevyhovovala potřebám vyučování, ale protože nová škola byla stále v nedohlednu, byly pro školu pronajaty dvě místnosti v jiném domě v obci a vyučování tak rozděleno mezi dvě místa – druhá a čtvrtá třída zůstaly v původní

¹⁶⁵ *100 let školy v Kaznějově (1875-1975)*. Kaznějov: MNV, 1975. (s. 5) – strojopisná brožurka k výročí školy, autor neuveden.

¹⁶⁶ Nová škola, která dostala jméno Masarykova škola, byla vybudována v letech 1930-31. – ZETEK, František, ref. 158 (s. 282).

budově, první a třetí třída se scházely v nově pronajatých prostorách¹⁶⁷. Někteří z ředitelů a učitelů místní školy se aktivně zapojovali i v dalších institucích, např. v divadelním spolku, ve sboru hasičů, apod. Od založení školy do roku 1918 se na pozici ředitele vystříдалo pět učitelů: Josef Legát, Rudolf Vácha, Václav Fryček, Václav Nedbal a Jan Fišer¹⁶⁸.

Přibližně ve stejné době jako škola byly v obci zřízeny také četnická stanice a poštovní úřad¹⁶⁹ a k 1. listopadu 1894 sbor dobrovolných hasičů, jehož předsedou se stal ředitel školy Václav Fryček¹⁷⁰. Z kulturních spolků byl v roce 1896 založen ochotnický spolek Kollár, na jehož vzniku se podílel i učitel Rudolf Vácha, a roku 1913 dělnický zpěvácký spolek HLAHOL¹⁷¹. Kromě Dělnické tělovýchovné jednoty působil v Kaznějově i Sokol¹⁷². Členové výše jmenovaných spolků se povětšinou nescházeli ve specializovaných prostorech, ale v místních hostincích.

Roku 1894 sepsal učitel František Sopr první paměti obce při příležitosti vysvěcení nové obecní kapličky. Kaplička původní, která byla víceméně jedinou dochovanou historicky významnou budovou v Kaznějově, shořela při požáru v roce 1892, který kromě kaple postihl i osm dalších budov¹⁷³. Aby mohla být postavena kaple nová, byla uspořádána veřejná sbírka, kterou podpořily i Starckovy závody. Základní kámen ke kapli, navržené po vzoru kaple v Hromnici, byl položen 16. října 1893, ne však na místě původním, ale v jiné části návsi¹⁷⁴. Při slavnostním vysvěcení kapličky v srpnu 1894 byl za desku kaple vložen pamětní spis, který uváděl, kdo se

¹⁶⁷ 100 let školy v Kaznějově, ref 165 (s. 5).

¹⁶⁸ 100 let školy v Kaznějově, ref. 165 (s. 13).

¹⁶⁹ K historii těchto KOLDÍNSKÝ, A.; KRÍŽEK, J., ref. 17 (s. 11).

¹⁷⁰ listina zakládajících členů a historie sboru je dostupná na stránkách SDH Kaznějov – Sbor dobrovolných hasičů Kaznějov [online]. Kaznějov: SDH Kaznějov. Poslední aktualizace 3.4.2012; 12:31 [cit. 3. dubna 2012]. Dostupné na WWW: <<http://hasici.nakaf.cz/>>.

¹⁷¹ KRÍŽEK, J.; HOFMAN, F., ref. 114 (s. 64).

¹⁷² již od roku 1903 - KRÍŽEK, J.; HOFMAN, F., ref. 114 (s. 68).

¹⁷³ KRÍŽEK, Josef. *Z Kaznějova a okolí*. Kaznějov: Josef Křížek, 2002. (s. 119).

¹⁷⁴ BUKAČOVÁ, I.; FÁK, J., ref. 103 (s. 94).

vysvěcení kaple zúčastnil a že první mši sloužil Matěj Kožíšek z Kaznějova, kaplan ve Svárově¹⁷⁵.

Dějiny obce až do vzniku Československé republiky by nebyly kompletní bez zmínky o zásahu první světové války do života obce. Rozsáhlejší analýza by pravděpodobně vystačila na samostatný text, a tak bych chtěla zmínit jen hlavní statistické údaje o obyvatelích Kaznějova, kteří nastoupili do vojska. František Zetek¹⁷⁶ uvádí, že do armády narukovalo z Kaznějova celkem 167 vojáků; z toho dvaatřicet kaznějovských občanů se zpátky z války už nevrátilo, čtrnáct mužů během války vstoupilo do ruských legií, tři do italských a jeden do legie francouzské. První světovou válku nepřežili tito vojáci: Václav Baxa, Hanuš Bernášek, František Benda, Vilda Buchbinder, Josef Herajt, František Henžlík, Josef Henžlík, Alois Janda, Antonín Karlovec, Jaroslav Kehl, Antonín Kindl, Adolf Kolář, František Koldínský, Václav Kondel, Václav Koukolík, Václav Kožíšek, Václav Kunc, Bohumil Lexa, Vojtěch Mixan, Václav Molcar, Jan Němec, Vojtěch Píša, Karel Pokorný, Rudolf Proška, Antonín Reinart, Josef Říha, František Skočný, Antonín Šmídl, František Tříška, Václav Valeš, Antonín Vébr, Vladimír Vyhnis¹⁷⁷.

Ačkoliv není pochyb, že válečné události hluboce zasáhly do života kaznějovských občanů, do nové etapy historie českých zemí Kaznějov přesto vstupoval jako průmyslově nejrozvinutější obec v okrese, která si svůj status udržela i v období první republiky.

¹⁷⁵ viz ref. 174, o pamětním spise píše KRÍŽEK, J.; HOFMAN, F., ref. 114 (s. 26-28).

¹⁷⁶ ZETEK, František, ref. 158 (s. 196).

¹⁷⁷ podle KOLDÍNSKÝ, A.; KRÍŽEK, J., ref. 17 (s. 16).

5. Dodatky k některým problémům z historie vsi Kaznějova

Během předchozího popisu dějin Kaznějova jsem zmínila, avšak blíže nevysvětlila, některé dílčí okolnosti a problémy v historii obce. Jiné problematické aspekty naproti tomu zcela nekorespondovaly s postupným výkladem dějin vsi, avšak neměly by být zcela opomenuty. V této poslední kapitole bych se tedy ráda v krátkosti zaměřila alespoň na dvě z těchto skutečností.

5.1. Jméno obce

Současnou podobu svého jména, tedy Kaznějov, získala ves oficiálně až roku 1924, do té doby se převážně užívalo jméno Kázňov. Po vzniku Československé republiky byla utvořena komise, která měla najít původní české názvy obcí, často zkomolené rakousko-uherskými úřady. O novém jméně vsi bylo rozhodnuto k 15. lednu 1924¹⁷⁸. Do této doby se tedy v pramenech setkáváme s několika různými verzemi jména Kaznějov. Samotný vývoj názvu obce není zcela jasný. Václav Kočka ve svém popise dějin okresu uvádí¹⁷⁹, že prvotní osada přijala jméno pravděpodobně po svém zakladateli, případně držiteli, příponou „-ov“ nebo „-ův“. Původní jméno tedy mohlo být Kaznějův dvůr. Antonín Profous¹⁸⁰, který se zabýval původem jmen českých obcí, vyslovuje podobnou teorii, ovšem domnívá se, že samotné jméno Kazněj vzniklo příponou „-něj“ od základu „kaz“ a mohlo být domáckou formou jména Kazimír. V nejstarších pramenech je název vsi uváděn postupně jako Kaznev, Casnaw, Casnawe, Kaznějov, Kaznějow, Kázňow a Kazniegow¹⁸¹. V Tereziánském katastru je obec označena jménem Kasnau,

¹⁷⁸ NOVÁK, Václav. K vývoji názvu obce. *Kaznějovský zpravodaj*, 2003, č. 1. (strany nečíslovány).

¹⁷⁹ KOČKA, Václav, ref. 33 (s. 10).

¹⁸⁰ PROFOUS, Antonín. *Místní jména v Čechách: Jejich vznik, původní význam a změny. Díl II, CH-L*. Praha: Č. akad. věd. a umění, 1949. (s. 216).

¹⁸¹ Kaznev v listině Vladislava II., 1146 – CDB I, č. 396, s. 409; Casnaw v listu opata Jakuba, 1346 – RBM IV, č. 1733, s. 693; Casnawe v listu Protivy z Volfštejna, 1350 – RBM V/3, č. 888, s. 458-460; Kaznějov v listu plaskému klášteru, 1420 – AČ VII, č. 27, s. 623; Kaznějow v zápise císaře Zikmunda, 1420 - AČ II, č. 521, s. 449; Kázňow v jiném císařově listu z téhož roku – AČ II, č. 528, s. 450; jméno Kazniegow uvádí Profous (viz ref. 180) podle listin z roku 1556, tyto listiny

v katastru Josefinském pak Kazniow. Roku 1838 uvádí Johann Gottfried Sommer ve svém popise Plzeňského kraje tři jména pro tuto obec – Kasenau, Kaznau a Kazniow¹⁸². František Palacký ve svém popise českých zemí uvádí obě české verze názvu, tedy Kaznějow i Kázňow¹⁸³. Stabilní katastr uvádí jména dvě, německé Kasniau a české Kaznow. Je snadné pochopit, proč byla utvořena výše zmiňovaná komise a proč byly vynaloženy snahy o sjednocení názvu, případně obnovení jeho české varianty, neboť tolik možných variant jednoho jména muselo být nutně matoucí a značně nepraktické pro úřední a správní účely.

5.2. Co se stalo s kaznějovskou tvrzí?

V období do třicetileté války byla v pramenech, které se dotýkaly Kaznějova, zmiňována často i tvrz, případně rychta. První zmínkou je listina plaského opata, která nařizuje opětovné lokování vsi Kaznějova namísto hospodářského dvora (grangie) – ve výčtu budov, které ke dvoru patřily, figuruje i opevněná budova, označená propugnaculum¹⁸⁴, tedy jakási tvrz¹⁸⁵. Počínaje rychtářem Petrem z Karlovic, který tento objekt získal, se z tvrže stala v polovině 14. století rychta, kterou během následujících let, respektive století, drželi nejruznější šlechtici. Rychta se nadále v pramenech objevovala, jak dokazují i zmínky v předcházejících

nalézáme i v AČ XVIII, č. 410, s. 247 a AČ VI, č. 406/228b, s. 587, ovšem tam je jméno uváděno v upravené formě Kaznějow či Kaznějov.

¹⁸² SOMMER, Johann Gottfried. *Das Königreich Böhmen. Sechster Band, Pilsner Kreis*. Prag: J.G. Calve'sche Buchhandlung, 1838. (s. 322).

¹⁸³ PALACKÝ, František. *Popis království Českého, čili, Podrobné poznamenání všech dosavadních krajův, panství, statkův, měst, městeček a vesnic, někdejších hradův a tvrzí, též samot a zpustlých osad mnohých v zemi České, s udáním jejich obyvatelstva dle popisu r. MDCCCXLIII vykonaného*. W Praze: J.G. Kalve, 1848. (s. 408).

¹⁸⁴ k tomu viz výše kapitola 1.2. RBM IV, č. 1733, s. 693: „...Ceterum praefato Petro propter ipsius locationis sollicitudinem et ut ipsi et sui heredes et successores nobis fideliter pareant ac de supradictis juribus respondeant cum effectu, et in maioribus nostris necessitatibus nobis ad serviendum prompti et parati existant, unum liberum laneum dedimus, ut est praemissum addentes quoque sibi et suis heredibus **propugnaculum** ibidem in Casnaw cum omnibus stabulis annexis; alia vero habitacula et commoda circa ipsum **propugnaculum** ad vitanda futura jurgia taliter distinguentes, videlicet quod cellarium lapideum cum granario, quod super ipsum est, ad communitatem hominum ibidem residentium communiter in perpetuum pertinebit...“ (zvýraznění autorky bak. práce).

¹⁸⁵ k funkci a podobě propugnacula CHARVÁTOVÁ, Kateřina. *Hospodářské dvory klášterů ve světle písemných pramenů (Ke stavební podobě dvorů řádů benediktinského, premonstrátského a cisterckého)*. *Archaeologia historica*, 1987, roč. 12, s. 287-299. ISSN 0231-5823.

kapitolách, po dobu dalších zhruba tři sta let. Za třicetileté války byla ovšem vypálena a její pozemky přeměněny na poplužní dvůr¹⁸⁶. Od té doby již nebyla bývalá tvrz v pramenech zmíněna. O tom, co se s původní opevněnou budovou stalo, můžeme jen spekulovat. Je možné, že v době, kdy byla vypálena, již bývalá tvrz nedisponovala opevněním, které nebylo k jejímu hospodářskému provozu zapotřebí¹⁸⁷. Pravděpodobně byla také budova tvrze, respektive rychty, později zcela začleněna do některého z hospodářských stavení, neboť její pozůstatky nebyly dodnes nalezeny. Zdá se, že asimilace bývalé opevněné stavby do komplexu hospodářských budov, pakliže tedy proběhla, byla kompletní, protože známky o její existenci se nedochovaly ani v místních názvech, které jinak velmi často odrážejí historické skutečnosti. Palacký¹⁸⁸, který jinde vyznačuje existenci tvrzí či hradů, i když tou dobou třeba už zaniklých, u Kaznějova takto nečiní. Je velmi pravděpodobné, že to je způsobeno zejména s ohledem na skutečnost, že kaznějovská tvrz nikdy nenabyla většího významu jako šlechtické sídlo. Tvrz zcela pomíjí také obsáhlé dílo Augusta Sedláčka¹⁸⁹ a pozdější podobně zaměřené publikace. Ačkoliv někteří autoři se domnívají, že tvrz mohla stát „na místě dnešní usedlosti č. 8 na návsi (U Beránků)“¹⁹⁰, bez bližšího archeologického prozkoumání se asi pravdu o umístění tvrze nikdy nedozvíme. Navíc, pokud by tvrz nebyla časem začleněna do některého z vesnických hospodářských komplexů a byla ponechána napospas živlům, je objevení její polohy ještě méně pravděpodobné. Krajina v okolí Kaznějova totiž prošla obrovskými změnami v důsledku důlní činnosti v 19. a 20. století a jakékoliv pozůstatky staré tvrze, a původní plaské grangie vůbec, mohou tak být již nenávratně ztraceny.

¹⁸⁶ viz kapitola 2.3.

¹⁸⁷ ROŽMBERSKÝ, Petr. Kaznějovská rychta. *Hláška – Zpravodaj Klubu Augusta Sedláčka*, 1991, roč. 2, č. 2. – časopis je dostupný z WWW: <<http://www.klubaugustasedlacka.cz/hlaska/rok91.html>>. Hospodářskému dvoru a tvrzi se věnuje také ROŽMBERSKÝ, Petr. *Dvory plaských cisterciáků*. Plzeň: P. Mikota, 1999. ISBN 80-902692-1-4.

¹⁸⁸ PALACKÝ, František, ref. 183.

¹⁸⁹ SEDLÁČEK, August, ref. 61.

¹⁹⁰ KOLDÍNSKÝ, A.; KRÍŽEK, J., ref. 17 (s. 5) – Tuto informaci se mi nepodařilo dohledat v žádných pramenech ani jiné literatuře, není proto jasné, odkud se vzala.

Závěr

Jak dokládají předcházející stránky, dějiny Kaznějova se neomezují pouze na jeho vyličení jako cisterciácké grangie nebo průmyslového centra na severním Plzeňsku. Přesto není pochyb, že zejména tyto dva aspekty významně formovaly jeho existenci a tvoří důležité, možná nejdůležitější, události v prozatímních dějinách obce. Faktem zůstává, že mezi dlouhými obdobími, kdy Kaznějov figuroval spíše jen jako účetní položka v majetku nejrůznějších šlechtických rodů, či samotného plaského kláštera, jsou tyto dvě události obzvláště významné jednak z hlediska historického, jednak z hlediska dnešní podoby a funkce obce.

Ačkoliv jsem se pokusila obsáhnout všechny důležité skutečnosti z historie Kaznějova před vznikem Československé republiky, nejsou výše uvedené informace ani zdaleka vyčerpávající a kompletní. Vzhledem k časovému rozmezí, jež jsem si dala za cíl pokrýt, toto ani nebylo možné. Na druhou stranu se však domnívám, že práce překračuje pouhý výčet hlavních a nejznámějších, respektive nejdostupnějších, informací. Nadále přesto zůstává otevřena otázka, ve kterých místech se nacházel hospodářský dvůr plaských mnichů a co se stalo s jeho hospodářskými budovami a tvrzí. Pouze na základě dostupných pramenů není možné tuto otázku zodpovědět. Bez archeologického průzkumu lokality, který v současné době asi není kvůli zástavbě uskutečnitelný, nelze potvrdit, ani vyvrátit domněnky o umístění grangie. Zatímco starší dějiny jsou tedy limitovány dostupným pramenným materiálem, otázky mladších dějin by si naopak zasloužily více prostoru, než jsem jim v rámci této práce mohla věnovat. Hlubší analýza Berní ruly, Tereziánského a Josefského katastru by jistě poskytla více informací především o zemědělském vývoji obce a o jejím postavení vůči dalším obcím, případně v rámci celého kraje. Největšími informačními mezerami je v této práci zatížen obzvláště popis období přelomu 19. a 20. století. Rychlý rozvoj obce v průběhu 19. století v souvislosti s důlní činností a výstavbou chemické továrny přinesl Kaznějovu

mnoho změn a zdaleka ne všechny tyto změny byly v předcházejících kapitolách zachyceny. Vznik nejrůznějších spolků a sdružení v tomto období jsem v práci jen naznačila, stejně jako vliv dělnického hnutí, na odraz první světové války v životech obyvatel obce nedošlo téměř vůbec. Zůstává tedy ještě značně prostoru pro další bádání a bližší prozkoumání některých jevů.

Závěrem bych ráda podotkla, že je snadno pochopitelné, proč právě období průmyslové revoluce na Kaznějovsku zastínilo starší historii obce. Důkazem k tomu může být například znak města Kaznějova, který byl vytvořen s povýšením vsi na město v roce 1997. Znak je rozdělen na dvě pole, horní pole zobrazuje křivuli na červeném pozadí, část spodní znázorňuje překřížená kladiva na zeleném pozadí. Reference na relativně nedávnou historii je tedy zřejmá. Události 19. století nejsou sice již v živé paměti občanů, ovšem je možné se s nimi setkat dennodenně téměř na každém kroku – v místních názvech ulic, lesů, domů atp. a také v budově současné chemické továrny, jejíž komíny se tyčí nad městem. Je mnohem snadnější upínat se k historii, jejíž důkaz je hmatatelný, než ke vzdálené historii, po které ve vesnici nezůstaly žádné stopy. Doufám ale, že tato práce alespoň trochu vyvážila tuto malou nespravedlnost.

POUŽITÁ LITERATURA:

Prameny:

Archiv český čili Staré písemné památky české i moravské: z archivův domácích i cizích. Díl II, IV, VI, ed. F. Palacký 1842 – 1846 - 1872.

Archiv český čili Staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivův domácích i cizích. Díl VII, XII, XVIII, ed. J. Kalousek 1887 – 1893 – 1900.

Archiv český čili Staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivův domácích i cizích. Díl XXXII, ed. G. Fridrich 1915.

(Všechny díly Archivu českého jsou dostupné také z internetových stránek Centra mediévistických studií na WWW: <<http://cms.flu.cas.cz/index.php>>)

Berní rula. 23, Kraj Plzeňský. Díl I. ed. M. Doskočilová. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1952.

Codex diplomaticus et epistolaris Regni Bohemiae. Tomus 1. inde Ab A. 805 usque ad A. 1197, ed. G. Friedrich 1904-1907. (Také dostupné z internetových stránek Centra mediévistických studií na WWW: <<http://cms.flu.cas.cz/index.php>>)

Codex diplomaticus et epistolaris Regni Bohemiae. Tomus 4. Fasciculus 1, Inde ab a. 1241 usque ad a. 1253, ed. S. Dušková a J. Šebánek. Pragae: ČSAV, 1962.

Kaceřovský urbář z roku 1558, ed. J. Vorel. Mariánská Týnice: Okresní vlastivědné muzeum Plzeň-sever, 1972.

Materialen zu einer Geschichte von Plaß und seiner Umgebung. [ed.] SCHEINPFLUG, Bernhard. *Mitteilungen des Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen XIII*, 1875, s. 51-84.

Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae. Pars I, Annorum 600-1253, ed. K. J. Erben 1855. (Také dostupné z internetových stránek Centra mediévistických studií na WWW: <<http://cms.flu.cas.cz/index.php>>)

Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae. Pars IV, Annorum 1333-1346, ed. J. Emler 1892. (Také dostupné z internetových stránek Centra mediévistických studií na WWW: <<http://cms.flu.cas.cz/index.php>>)

Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae. Pars V, 1346-1355. Fasciculus 3, 1350-1352, ed. J. Zachová. Dolní Břežany: Scriptorium, 2000. ISBN 80-86197-12-3.

Tereziánský katastr český. Sv. 1, Rustikál (kraje A-CH). ed. A. Chalupa a kol. Praha: Archivní správa ministerstva vnitra ČR, 1964.

Tereziánský katastr český. Sv. 2, Rustikál (kraje K-Ž). ed. A. Chalupa a kol. Praha: Archivní správa ministerstva vnitra ČR, 1966.

Tereziánský katastr český. Sv. 3, Dominikál. ed. A. Chalupa a kol. Praha: Archivní správa ministerstva vnitra ČR, 1970.

VOGT, F.Mauritius. *Chronici Plassensis Privati „Tilia Plassensis“, pars tertia*. [ed.] PODLAHA, Antonín. Praha: 1909.

- **nevydané:**

Národní archiv, fond 54 – Tereziánský katastr

- inv.č. 2118, kart. č. 630, spisy panství Kaceřov
- inv.č. 2200, kart. č. 667, fase panství Kaceřov

Národní archiv, fond 55 – Josefský katastr

- inv. č. 3686, Kaceřov
- inv. č. 3690, Kaznějov

Národní archiv, fond 56 – Indikační skizzy

- sig. Plz 174, inv. č. 6363, Kaznějov

Národní archiv, fond 57 – Stabilní katastr - Duplikát

- inv. č. 4949, kart. č. 2196, Kaznějov

Sekundární literatura:

100 let školy v Kaznějově (1875-1975). Kaznějov: MNV, 1975.

BĚLINA, Pavel a kol. *Dějiny zemí Koruny české II. Od nástupu osvícenství po naši dobu*. 2. vyd. Praha: Paseka, 1993. ISBN 80-85192-60-8.

BUBEN, Milan M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích. II. díl, II. svazek, Mnišské řády*. Praha: Libri, 2004. ISBN 80-7277-087-X.

BUKAČOVÁ, Irena. *800 let Kralovic: Dějiny a současnost města*. Kralovice: Měst. NV, 1983.

BUKAČOVÁ, Irena. 500. jubileum Floriána Gryspeka z Griespachu. *Vlastivědný sborník – čtvrtletník pro regionální dějiny severního Plzeňska*, 2009, roč. 19, č. 4, s. 10-16. ISSN 1801-0032.

BUKAČOVÁ, I.; FÁK, J. *Paměť krajiny. V, Soupis drobných památek Dolnobělska a Hornobřízka*. Mariánská Týnice: Muzeum a galerie severního Plzeňska pro Obec Horní Bělá, 2009. ISBN 978-80-87185-08-7.

BUMBA, Jan. *České katastry od 11. do 21. století*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-2318-1

ČECHURA, Jaroslav. Pozdně středověké Plasy – rozlomený mýtus. In: *Severní Plzeňsko III – vlastivědná ročenka*. Mariánská Týnice: Muzeum a galerie severního Plzeňska v Mariánské Týnici, 1997, s. 1-6.

DOUBOVÁ, Marie. Počátky slovanského osídlení na území okresu Plzeň-sever. In: *Sborník Muzea okresu Plzeň-sever*. Mariánská Týnice: Muzeum okresu Plzeň-sever Mariánská Týnice – Kralovice, 1977, s. 12-15.

FENCL, František. Z historie dolování vitriolové břidlice v povodí řeky Berounky a jejích přítoků. In: *Sborník Muzea okresu Plzeň-sever*. Mariánská Týnice: Muzeum okresu Plzeň-sever Mariánská Týnice – Kralovice, 1977, s. 46-67.

- FLEK, Jindřich. Česká kyselina sírová a vitriolový průmysl v Čechách. *Sborník Vysoké školy chemicko-technologické v Praze, A 14*. Praha: SPN, 1977.
ISSN 0373-837X
- FLEK, Jindřich. *O zaniklém kamenečném a vitriolovém průmyslu na Plzeňsku*. (Zvláštní otisk z časopisu „Chemický obzor“, 1942, roč. XVII, č. 4 a 5.) Praha: Knihotiskárny Typus, 1942.
- FLEK, Jindřich. *Z dějin kamence*. (Zvláštní otisk z „Chemického obzoru“, 1938, č. 4-7.) Praha: vlastním nákladem, 1938.
- FRÝDA, František. Raně středověké osídlení okresu Plzeň-sever. In: *Sborník Muzea okresu Plzeň-sever*. Mariánská Týnice: Muzeum okresu Plzeň-sever Mariánská Týnice – Kralovice, 1977, s. 16-45.
- HOJDA, Zdeněk. ... sub quo ut a tristibus ad meliora transeamus fata. Plaský opat Jiří Vašmucius - voják a obnovitel. In FÁK, Jiří (ed). *Plaský klášter a jeho minulý i současný přínos pro kulturní dějiny. Sborník příspěvků ze semináře konaného v Plasích a Mariánské Týnici ve dnech 11.-13. května 2005*. Plasy: Městský úřad - Mariánská Týnice, Muzeum a galerie severního Plzeňska, 2005, s. 101-105. ISBN 80-903165-3-0.
- CHARVÁTOVÁ, Kateřina. *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420*. 1. svazek, *Fundace 12. století*. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-617-1.
- CHARVÁTOVÁ, Kateřina. Hospodářské dvory klášterů ve světle písemných pramenů (Ke stavební podobě dvorů řádů benediktinského, premonstrátského a cisterckého). *Archaeologia historica*, 1987, roč. 12, s. 287-299. ISSN 0231-5823.
- CHARVÁTOVÁ, Kateřina. Kolonizace plaského kláštera 1145 – 1250. *Muzejní a vlastivědná práce*, 1992, roč. 30, č. 2, s. 73-83. ISSN 0027-5255.
- CHARVÁTOVÁ, Kateřina. Kolonizace plaského kláštera 1250-1420. *Muzejní a vlastivědná práce*, 1992, roč. 30, č. 4, s. 223-232. ISSN 0027-5255.
- CHARVÁTOVÁ, Kateřina. Settlement patterns within the domain of Plasy abbey, Bohemia: 1100 - 1400 A.D. (Osídlení na panství plaského kláštera,

Čechy: 12. – 14. století.) *Památky archeologické*, 1993, roč. 84, s. 120-147.
ISSN 0031-0506.

CHVOJKA, M.; SKÁLA, J. *Malý slovník jednotek měření*. Praha: Mladá fronta,
1982.

JISKRA, Jaroslav. *Johann David Edler von Starck a jeho podíl na rozvoji hornictví
a průmyslu v západních a severozápadních Čechách koncem 18. a v 19. století*.
Sokolov: Krajské muzeum Sokolov, 2005. ISBN 80-86630-05-6.

KOČKA, Václav. *Dějiny politického okresu kralovického. Díl 1, Soudní okres
kralovický*. Kralovice: 1930.

KOČKA, Václav. *Dějiny politického okresu kralovického. Díl 2, Soudní okres
manětínský*. Kralovice: 1932.

KOČKA, Václav. *Kralovicko za války třicetileté*. Kralovice: F. Šrekr 1922.

KOLDÍNSKÝ, A.; KŘÍŽEK, J. *Kaznějov – 850 let*. Horní Bříza: Granát, 1995.
ISBN 80-900716-7-8.

KŘÍŽEK, J.; HOFMAN, F. *O některých lidech v historii Kaznějova a okolí a jiných
zajímavostech*. Kaznějov: Městský úřad, 2008.

KŘÍŽEK, Josef. *Rod Kondelů a Čásů*. Kaznějov: Josef Křížek, 2004.

KŘÍŽEK, Josef. *Z Kaznějova a okolí*. Kaznějov: Josef Křížek, 2002.

MEDEK, Václav. *Cesta české a moravské církve staletími*. Praha: Ústřední církevní
nakladatelství, 1982.

NOVÁK, Václav. K vývoji názvu obce. *Kaznějovský zpravodaj*, 2003, č. 1. (strany
nejsou číslovány).

NOVOBILSKÝ, M.; RICHTEROVÁ, J. *Hrad Bělá: historie a vývoj hradu v Dolní
Bělé*. Plzeň: Nadace České hrady, 1996. ISBN 80-238-4706-6.

PALACKÝ, František. *Popis království Českého, čili, Podrobné poznamenání
všech dosavadních krajůw, panství, statkůw, měst, městeček a wesnic,
někdejších hradůw a twrzí, též samot a zpustlých osad mnohých w zemi České,*

s udáním jejich obyvatelstva dle popisu r. MDCCCXLIII vykonaného. W
Praze: J.G. Kalve, 1848.

PROFOUS, Antonín. *Místní jména v Čechách: Jejich vznik, původní význam a změny. Díl II, CH-L.* Praha: Č. akad. věd. a umění, 1949.

ROYOVÁ, B.; SÝKORA, M. *100 let těžby kaolinu v Kaznějově.* Kaznějov: Miroslav Sýkora, 2005.

ROŽMBERSKÝ, Petr. *Dvory plaských cisterciáků.* Plzeň: P. Mikota, 1999.
ISBN 80-902692-1-4.

ROŽMBERSKÝ, Petr. Kaznějovská rychta. *Hláška – Zpravodaj Klubu Augusta Sedláčka*, 1991, roč. 2, č. 2. – časopis je dostupný z WWW:
<<http://www.klubaugustasedlacka.cz/hlaska/rok91.html>>

ROŽMBERSKÝ, Petr. Stav poznání středověkých zaniklých vesnic na území okresu Plzeň-sever. In: *Severní Plzeňsko – vlastivědná ročenka.* Mariánská Týnice: Muzeum a galerie severního Plzeňska v Mariánské Týnici, 1993, s. 1-37.

SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze království českého. Díl třináctý, Plzeňsko a Loketsko.* Praha: Argo, 1998. ISBN 80-7203-185-6.

SOMMER, Johann Gottfried. *Das Königreich Böhmen. Sechster Band, Pilsner Kreis.* Prag: J.G. Calve'sche Buchhandlung, 1838.

SOUKUP, Rudolf. Klášter ve válce třicetileté. *Listy (Kralovické listy)*, 1974, roč. 8., č. 3, s. 9-11.

SOUTNER, O.; HUBKA, P. *Plasy – osm a půl století v plaské kotlině: čtení o přírodě, památkách, lidech a událostech od dávných dob k současnosti (III. díl).* Plasy: Státní okresní archiv Plzeň-sever se sídlem v Plasích, 2000.

ŠIROKÝ, Josef. *Páni Bedřich a Hanuš bratři z Kolovrat: příspěvek k dějinám Kralovicka a okolí za doby husitské.* Kralovice: Ferdinand Šrekr, 1934.

ŠIROKÝ, Václav. Chemická továrna v Kaznějově. *Vlastivědný sborník okresu rakovnického s Křivoklátskem a kralovického s Manětínkem*, 1934, roč. 4, s. 65-66, 78-80, 94-96, 121-122, 132-133.

TOMEŠ, Václav. Současný archeologický průzkum na okrese Plzeň-sever. *Listy (Kralovické listy)*, 1967, roč. 1, č. 2. (strany nejsou číslovány).

VONDRUŠKA, Felix. *O zaniklém chemickém velkopřemyslu plzeňského kraje*. Plzeň: Vlastivědné nakladatelství a knihkupectví M. Lábkové, 1933.

Výpis z kroniky obce Kaznějov: chemický průmysl v 19. století. Knihovna Muzea a galerie severního Plzeňska v Mariánské Týnici.

ZETEK, František J. *Popis politického okresu kralovického*. Kralovice: Kralovický okres, 1932.

ŽALOUDEK, František. Vítězná byla naše cesta. In: *Sborník Muzea okresu Plzeň-sever*. Mariánská Týnice: Muzeum okresu Plzeň-sever Mariánská Týnice – Kralovice, 1977, s. 68-79.

Elektronické zdroje:

Encyclopædia Britannica [online]. Heslo „Matthias Gallas, Count von Campo.“ Encyclopædia Britannica Inc., 2012 - [cit. 20. března 2012]. Dostupné z WWW: <<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/224235/Matthias-Gallas-count-von-Campo/>>.

KYSILKA, Karel. Příručka české genealogie – fragment. In: *Genea [online]*. OS Genea, ©2010 [cit. 28. března 2012]. Dostupné z WWW: <<http://www.genea.cz/informace/stara-genea/genealogicka-prirucka/>>

Město Kaznějov [online]. Kaznějov: Město Kaznějov. Poslední aktualizace 6.4.2012; 13:03 [cit. 6. dubna 2012]. Dostupné z WWW: <<http://www.kaznejov.cz/>>

Sbor dobrovolných hasičů Kaznějov [online]. Kaznějov: SDH Kaznějov. Poslední aktualizace 3.4.2012; 12:31 [cit. 3. dubna 2012]. Dostupné z WWW: <<http://hasici.nakaf.cz/>>.

Resume

The presented bachelor thesis portrays the historical development of the village Kaznějov. It deals with its portrayal in the available historical charters and documents. The focus is laid especially on the oldest history of the settlement, when it functioned as a grange of the Cistercian monks from the nearby Plasy monastery, and on its further development throughout the Middle Ages and Early Modern Period. Although the paper strives to rely mostly on available historical documents, it at the same time also strives to portray the village on the background of important contemporary events, such as the Hussite Wars and the Thirty Years' War. In the younger periods, the thesis focuses on the portrayal of the village based on the materials from different land cadastres – the Cadastre of the empress Maria Theresa, the emperor Joseph II.'s Cadastre and the Stable Cadastre. Finally, the paper describes the changes that the village sustained as a result of the mining and chemical industries' development in the area during the 19th century. These changes significantly shaped the village's further growth and also its physical appearance as opposed to the former periods.

SEZNAM PŘÍLOH

1. **Listina knížete Vladislava II. z roku 1146** i
(zdroj: virtuální archiv Monasterium.net, listina dostupná z WWW:
<<http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-NA/AZK|Plasy/574/charter>>)
2. **Mapa raně středověkého osídlení severního Plzeňska** ii
(podle: FRÝDA, František. Raně středověké osídlení okresu Plzeň-sever. In:
Sborník Muzea okresu Plzeň-sever. Mariánská Týnice: Muzeum okresu Plzeň-sever Mariánská Týnice – Kralovice, 1977, s. 16-45.)
3. **Hrad Bělá, pokus o perspektivní rekonstrukci hradu v 16. století**..... ii
(podle: NOVOBILSKÝ, M.; RICHTEROVÁ, J. *Hrad Bělá: historie a vývoj hradu v Dolní Bělé*. Plzeň: Nadace České hrady, 1996. (s. 31))
4. **Záznam o hospodářství Matese Karáska z Tereziánského katastru**..... iii
(zdroj: TK, Národní archiv České republiky)
5. **Záznam o popsání hranic obce Kaznějova z Josefínského katastru** iv
(zdroj: JK, Národní archiv České republiky)
6. **Indikační skica Kaznějova** v
(zdroj: SK; digitalizovaná verze poskytnuta z fondu knihovny Muzea a galerie severního Plzeňska v Mariánské Týnici)
7. **Chemická továrna v Kaznějově roku 1872**..... vi
(podle: FLEK, Jindřich. *O zaniklém kamenečném a vitriolovém průmyslu na Plzeňsku*. (Zvláštní otisk z časopisu „Chemický obzor“, 1942, roč. XVII, č. 4 a 5.) Praha: Knihtiskárny Typus, 1942. (s. 31))
8. **Starckův Zámeček v roce 1872** vi
(podle: JISKRA, Jaroslav. *Johann David Edler von Starck a jeho podíl na rozvoji hornictví a průmyslu v západních a severozápadních Čechách koncem 18. a v 19. století*. Sokolov: Krajské muzeum Sokolov, 2005. (s. 162-163))
9. **Kaolinové závody v Kaznějově** vii
(podle: ZETEK, František J. *Popis politického okresu kralovického*. Kralovice: Kralovický okres, 1932. (s. 149))
10. **Kaznějov na pohlednici z roku 1905** vii
(zdroj: sbírka Václava Nováka ve fondu knihovny Muzea a galerie severního Plzeňska v Mariánské Týnici)